

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ
КАФЕДРА БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ**

Вальків Оксана Павлівна

**КРЕДИТУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ
УКРАЇНИ**

Спеціальність 7.03050802 – банківська справа

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем «спеціаліст»

Студентка групи БСс-51

О.П. Вальків

Науковий керівник:

к.е.н., викладач О.В. Метлушко

Дипломну роботу допущено до захисту :

«_____» _____ 2013р.

Зав. Кафедри банківської справи,

д.е.н, професор

Дзюблюк О.В._____

Тернопіль -2013

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ВІТЧИЗНЯНИМИ БАНКАМИ

1.1. Характеристика кредиту як економічної категорії, його принципи

1.2. Процес кредитування банківськими установами юридичних осіб

1.3. Методи кредитування юридичних осіб банківськими установами України

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

РОЗДІЛ 2. КРЕДИТНІ ВЗАЄМОВІДНОСИНИ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ІЗ
БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ УКРАЇНИ

2.1. Сучасний стан кредитування юридичних осіб банками України

2.2. Механізм кредитування юридичних осіб, оцінка кредитоспроможності
клієнтів банку

2.3. Контроль банку за виконанням позичальником умов кредитування

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ
ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

3.1. Методи підвищення ефективності кредитування

3.2. Шляхи вдосконалення і перспективи розвитку кредитування юридичних осіб
вітчизняними банками

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Вступ

Кредит є однією з найскладніших економічних категорій як за своєю сутністю, так і за механізмом впливу на процес суспільного відтворення. Щодо цього він поступається тільки категорії грошей.

Кредитні операції - основа банківського бізнесу, оскільки є головною статтею доходів банку. Але це операції пов'язані з ризиком неповернення позички.

Кредитування в Україні складає підвалини економічних процесів. Без кредиту неможливо собі уявити функціонування будь-якої галузі економіки держави, адже кожна фінансово-господарська операція пов'язана з певним рівнем взаємної довіри сторін, передачею грошових коштів або інших цінностей в борг. Наскільки неможливим є одночасне виконання взаємних зобов'язань сторін, настільки неможливим є функціонування ринкових механізмів без механізмів кредитних.

Кредитні відносини загалом та кредит зокрема є одними із найбільш розроблених правових категорій у правовій науці, що не може викликати будь-якого подиву з огляду на їх значення у життєдіяльності суспільства. Так, кредит виконує по відношенню до банківського права функцію, схожу на ті філософські категорії, які являють собою фундаментальні поняття та виражають найбільш істотні закономірні зв'язки і відносини реальної дійсності. Кредит здійснює системоутворюючий вплив на банківське право, що виражається в утворенні на підставі цієї категорії цілого ряду інших правових понять, широко використовуваних в банківському.

Кредитування юридичних осіб відноситься до однієї з найактуальніших в економічній теорії та банківській практиці теми .

Актуальність теми дипломної роботи пов'язана з тим, що ефективне кредитування юридичних осіб на сьогоднішній день - це одне з найважливіших завдань банківської системи України. Кожній фінансово-кредитній установі саме кредитні операції приносять найбільші доходи і від того, наскільки правильно

будуть обрані методи і дотримані умови кредитування, в значній мірі, залежить результат кредитної операції. Наукова і практична цінність роботи полягає в формуванні концепції вдосконалення методів банківського кредитування юридичних осіб та аналізі іноваційних технологій процесів надання позичок.

Важливою є розробка теоретичних рекомендацій і пропозицій з удосконалення банківського кредитування юридичних осіб, практичне використання яких допоможе банківській системі України підвищити ефективність діяльності кредитних інститутів.

Кредитування юридичних осіб є важливою частиною в розвитку банківської системи. Цю тему досліджували багато різноманітних вітчизняних і зарубіжних учених. Поняття кредиту як економічної категорії, принципи кредитування, формування основних етапів і методів банківського кредитування юридичних осіб розглядалося такими економістами як: Алексійчук В.М., Барановський О.І., Васюренко О.В., Гуцал І.С., Дзюблюк О., Задерей Н., Карчева Г., Сусіденко В.Т., Тимошенко М. В., Ямпільський М.М. та інші.

Мета дипломної роботи полягає у вирішенні проблем пов'язаних із кредитуванням юридичних осіб, а саме, дотримання умов та способів кредитування, правильні способи кредитування, розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи кредитування.

Для досягнення даної мети ставляться такі завдання:

- характеристика кредиту як економічної категорії, його принципи;
- дослідження процесу кредитування банківськими установами юридичних осіб;
- визначення основних методів кредитування юридичних осіб банківськими установами України;
- сучасний стан кредитування юридичних осіб банками України;
- розробка механізму кредитування юридичних осіб, оцінка кредитоспроможності клієнтів банку;
- шляхи вдосконалення і перспективи розвитку кредитування юридичних осіб вітчизняними банками.

Об'єктом дослідження виступають кредитні взаємовідносини юридичних осіб банківської системи України, а саме співробітництво між позичальниками і кредиторами.

Предметом дослідження виступають етапи, умови, методи кредитування, способи підвищення ефективності кредитування юридичних осіб.

При виконанні дослідження залежно від конкретних цілей і задач у роботі використовуються методи економічного аналізу і вивчення економічних процесів: нормативно-розрахунковий, експертних оцінок і інші. Основою дипломної роботи є фундаментальні концепції теорії фінансів і банківської діяльності.

При дослідженні кредитних взаємовідносин банківських установ, вивченні кредитоспроможності позичальників, контролю за дотриманням умов кредитування використовуються статистичні, математичні методи, методи прогнозування, економічного аналізу і спостереження.

При розробці рекомендацій щодо вдосконалення кредитування юридичних осіб використовуються методи систематизації, узагальнення.

Статистичною основою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти КМУ, НБУ та інші.

Практичне значення дипломної роботи полягає у розробленні в процесі дослідження методів, принципів, висновків і рекомендацій, викладення і обґрунтування фінансово-правових аспектів, складових елементів регулювання банківського кредитування юридичних осіб.

Дані пропозиції можуть використовуватися економістами й ученими для подальшого вивчення кредитування юридичних осіб, вони можуть стати основою для подальших наукових досліджень, регулювання і вдосконалення кредитування.

Дипломна робота складається з трьох розділів, вступу, висновків та списку використаних джерел.

Повний обсяг роботи становить 98 сторінок, робота містить 11 таблиць, 17 рисунків. Список використаних джерел роботи складається з 98 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ВІТЧИЗНЯНИМИ БАНКАМИ

1.1 Характеристика кредиту як економічної категорії, його принципи

Розпізнання сутності кредиту, його значення в розвитку соціально-економічних процесів привертало увагу людства ще з епохи ранніх цивілізацій, цікавили мислителів і філософів античності та були предметом дослідження практично всіх течій і шкіл в економічній науці.

Кредит виникає через потреби виробництва з розвитком процесу обміну товарами. Економічною основою кредиту виступає кругообіг капіталу. Він є безперервним процесом, але при цьому не виключаються коливання, приливи і відпливи грошових коштів, коливання потреб у ресурсах та джерелах їх покриття. На основі нерівномірності кругообігу і обороту капіталу виникають відносини, які зменшують невідповідність між часом обігу і часом виробництва, вирішують протиріччя між тимчасовим накопиченням коштів і необхідністю їх використання в народному господарстві. Таким відношенням є кредит, що є основою товарного виробництва.

Необхідність кредиту пов'язана з особливостями кругообігу індивідуального капіталу. Також кредит потрібний для становлення нових підприємств малого і середнього бізнесу, запровадження нових технологій [72, с.140].

Кредит (від лат. Creditum - позичка, борг) є однією з найскладніших економічних категорій [36]. Як економічна категорія кредит - це сукупність визначених економічних відносин. Їхнє відокремлення в окремий вид діяльності відбувається на основі особливостей суб'єктів і об'єктів цих відносин. Кредит можна характеризувати як відносини між кредитором і позичальником пов'язані із зворотнім рухом вартості.

Кредитор - це суб'єкт кредитних відносин, який дає свою вартість у
Кредитор - це суб'єкт кредитних відносин, який дає свою вартість у тимчасове користування. Джерелом для видачі позики можуть бути як власні кошти кредитора, так і позичені.

Позичальник - суб'єкт кредитних відносин, що одержує кредит. Позичальниками можуть бути юридичні і фізичні особи, що мають нестачу власних коштів, держпідприємства, акціонерні товариства, приватні фірми, банки, держава, громадяни і т.д. [10, с. 325]

За допомогою кредиту:

- скорочується час на задоволення особистих і господарських потреб;
- кредит виступає опорою для сучасної економіки, важливий елемент її розвитку;
- кредитори мають додаткову можливість отримати грошові кошти передаючи вільні ресурси позичальнику, який відчуває потребу в них [72, с. 141].

Зауважимо, що у статті 4 Закону України «Про власність» від 15.04.1991р. зазначено: «Власник на свій розсуд володіє, користується і розпоряджається належним йому майном... Має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, що не суперечать Закону» [37], тобто дарувати, продавати, міняти або зберігати і нікому не віддавати.

На нашу думку, дане визначення є дискусійним, оскільки в законі сказано, що власник може управляти своїм майном на власний розсуд, то банк за таких умов не буде мати можливості вплинути на позичальника, проконтролювати та перевіряти цільове використання коштів. Практика свідчить зовсім інше: тобто позичальник із самого початку не може користуватися коштами на власний розсуд, банк обмежує його у правах користування позикою: по-перше - терміном, по-друге - умовою цільового використання. Наявність цих обмежень не дає підстав вважати надані на певний строк кошти власністю позичальника.

Варто звернути увагу на визначення кредиту, наведеному в статті 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність»: «Банківський кредит - будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми» [36].

Виходячи з цього кредит не ототожнюється із грошовими (або матеріальними) коштами, а розглядається як зобов'язання, що випливають з договору або з інших підстав. Тобто під кредитом розуміються економічні відносини, передбачені законом або такі що не суперечать йому.

Отже, можна зробити висновок, що у законах України існують різні підходи до тлумачення суті економічної категорії кредиту, на якому, будуються всі кредитні відносини в країні. А це, на нашу думку, справляє негативний вплив на організацію банківського кредитування в цілому.

Крім законодавчих актів, поняття «кредиту» розглядалося представниками різних теоретичних течій (табл. 1.1.)

Таблиця 1.1.

Сутність кредиту представниками різних теоретичних течій [42, с.41-46]

Теоретична течія	Представники	Характеристика кредиту
Натуралістична	Д.Рікардо, А.Сміт, Ф.Бастіа, Ж.-Б.Сей, Ж.К.Л.Сімонді, ін.	Це спосіб перерозподілу вже існуючих матеріальних цінностей в натуральній формі
Перерозподільча	В.Геращенко, М.Мордвінов, Н.Сичова, ін.	Це перерозподіл тимчасово вільних грошових коштів
Кейнсіанство	Дж.Кейнс	Це економічний розвиток, прирівнювання капіталу до грошей
Капіталотворча	Й.Шумпетер, А. Ган. Дж.Ло.Дж. Кейнс, ін.	Це ототожнення з грошми і багатством. Він здатен привести в рух всі невикористані виробничі можливості
Фондова	М.Волков, О. Лаврушин, Г.Шварц., ін.	Це рух позичкового фонду
Монетаризм	М.Фрідмен, Р.Роз, А.Бернс. ін.	Інструменти регулювання економіки – зміни грошової маси і % ставок.

Трактування «кредиту» як економічної категорії залежить від його ролі у загальноекономічних процесах.

Так, І.А. Трахтенберг розглядав кредит «як форму руху позичкового капіталу» [89, с.10].

На думку М.М. Ямпільського «кредит - це відносини, пов'язані зі зворотним наданням ресурсів і погашенням виникаючих у зв'язку з цим зобов'язань»[98, с. 31].

Ю.Є. Шенгер під кредитом розумів «форму розпорядження державою, громадськими фондами з метою розвитку економіки, що виражається в плановому зворотньому перерозподілі грошових коштів, обумовленому постійно відновлюючим кругообігом коштів господарства» [95, с. 18].

М.Б. Богачевський давав наступне визначення кредиту: «форма руху позичкового капіталу, що супроводжується невиробничим використанням залучених коштів» [14, с.11].

«Кредит - форма грошових економічних відносин, акумуляція тимчасово вільних грошових ресурсів господарських організацій, державного бюджету та населення, для продуктивного використання цих ресурсів, як термінових позик на збільшення основних і оборотних фондів соціалістичних підприємств, відповідно до вимог закону планомірного, пропорційного розвитку народного господарства», - такими були погляди В.С. Іконнікова [40, с. 21].

Ю.О.Бабичева, О.В Трохова розуміли кредит як «відносини між кредитором і позичальником з надання першим останньому певної суми грошових коштів на умовах платності, строковості і поворотності» [6, с. 32].

На думку В. Геращенко, І. Сичева, Б. Болдирева, В. Лаврова зміст кредитних відносин полягає в акумуляції коштів і передачі їх кредитним установам господарюючими суб'єктами або окремими особами в тимчасове користування з обов'язковим поверненням у встановлений термін зі сплатою відсотків за їх користування [91, с. 61].

Перерозподіл тимчасово вільних коштів через кредитну систему є одною з важливих форм розподілу, а в подальшому - руху вартості суспільного продукту.

Керуючись перерозподільчою функцією грошових коштів, банки створюють засоби кредитного обігу. За допомогою таких коштів вони можуть, накопичувати платіжні засоби, дотримуючись при цьому встановлених розмірів залежно від наявності матеріально-речових чинників виробництва та кількості грошей, необхідних для обороту.

Можна стверджувати, що кредит потрібно розглядати як розподільчу категорію.

На думку Б. Луціва, кредит - це «економічні відносини між суб'єктами ринку з приводу перерозподілу вартості на засадах повернення, строковості та платності» [26, с. 141]. Головну роль кредиту автор розглядає у «перерозподілі вартості».

О. Дзюблюк, не може адекватно відображати суть кредиту з огляду на такі дві обставини як:

- вона обмежує форми функціонування кредитних відносин лише грошовою сферою, що не відповідає дійсності, оскільки кредит може мати і товарний характер;

- власне трактування кредиту як руху позичкового капіталу передбачає його виробниче використання, що далеко не завжди відповідає цілям, на які видаються позики [30, с. 22].

У Фінансовому словнику-довіднику це трактування поняття «кредит» подають як «форму передачі у тимчасове користування коштів у грошовій і грошово-натуральній формі на умовах строковості, повернення, платності та цільового характеру, що надається однією юридичною або фізичною особою - кредитором іншій особі - позичальнику» [93, с. 265–266].

Таке визначення кредиту не пов'язане будь-якими відносинами, але на наш погляд, потребує уточнення, оскільки кошти не можуть надаватися в натуральній формі.

Світова практика свідчить, що роль кредиту в економіці має важливе значення, адже сучасне господарство не може функціонувати стабільно без кредиту. У зв'язку з цим, важливим є уточнення теоретичного знання поняття

«кредит», оскільки розгляд деяких практичних проблем у теоретичному ключі дає можливість сформулювати загальні підходи до їх вирішення, допомагає усвідомити сутність поняття «кредит» як економічного феномена, дає можливість повніше розкрити специфіку його функціонування, вплив на процеси, що відбуваються в економіці, розширює судження про ринок кредитних ресурсів.

Узагальнивши погляди вітчизняних і зарубіжних учених-економістів та законодавчі акти, вважаємо, що сутність поняття «кредит» не розкрита повністю.

Внаслідок проведеного дослідження можна зробити висновок, що кредит - це грошові відносини, які виникають між кредитором та позичальником з приводу передачі кредитором певної суми капіталу в тимчасове користування позичальнику на принципах платності, повернення, цільового використання запозичених коштів, реального забезпечення і строковості.

Принципи (від лат. *principium* - начало, основа) в юридичній літературі визначають як «основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значимістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього і міжнародного права» [97, с. 110].

В.Т. Сусіденко під принципами розумів «основні положення, правила і умови, що їх банки мають дотримуватися при здійсненні кредитування, які визначаються природою, роллю, функціями кредиту і тими суспільними умовами, в яких вони проявляються» [85 ,с. 24].

На нашу думку, однією з основних умов належного регулювання кредитних відносин є чітке визначення і закріплення в законі інституціональних принципів банківського кредитування. При цьому доцільно використовувати значний масив наукових досліджень, накопичений з радянських часів, враховуючи при цьому сучасні економічні умови.

Науковий аналіз кредитних відносин дозволив вченим ще в радянський період сформулювати принципи кредитування як основні засади, відповідно до яких організовувалося здійснення кредитної діяльності банків і правове регулювання кредитних відносин у СРСР [20, с. 23–34].

Ці принципи не втратили свого значення у пострадянський період в умовах розвитку ринкової економіки.

Разом із цим, закріплення обов'язку банків додержуватись принципів кредитування та забезпечення виконання цього обов'язку можливістю застосування до банків примусових заходів впливу без законодавчого визначення переліку та змісту відповідних принципів не можна визнати належним регулюванням кредитних відносин.

У юридичній літературі пропонуються різні підходи до визначення переліку принципів банківського кредитування і їх змісту, що вимагає вибіркового підходу з боку законодавця. Наприклад, О.М Олійник., враховуючи тенденції розвитку банківського законодавства кінця 90-х років і впровадження центральними банками країн СНД обов'язкових вимог щодо формування резервів під кредитні ризики, запропонувала доповнити традиційний перелік принципів банківського кредитування імперативним принципом резервності [57, с. 318–320].

Виділяють такі основні принципи кредитування, без яких не могли б існувати кредитні взаємовідносини між кредитором і позичальником :

1) Принцип забезпеченості кредитування означає наявність в позичальника необхідним документів , які б гарантували своєчасне повернення позики.

Цими документами можуть бути договір застави, договір поруки, договір гарантії і інші [59, с. 234].

Цей принцип прагне захистити інтереси банку, зробити так, щоб банк не зазнав збитків від того, що позичальник може не повернути суму боргу, внаслідок своєї неплатоспроможності [12, с. 256].

Кредити надаються на конкретні товарні і матеріальні цінності і витрати виробництва та забезпечується заставою даних цінностей. Крім матеріальних цінностей, гарантією забезпечення повернення кредиту можуть бути цінні папери, а саме акції, облігації, векселі, гарантії, страхові поліси, поруки. Досить важливе значення для забезпечення кредиту може мати неустойка, тобто штраф, пеня, страхування відповідальності позичальника за непогашення кредиту. Особливості забезпечення кредиту відображені у кредитному договорі [60, с. 18].

У Положенні НБУ «Про кредитування» зазначено: «Принцип забезпеченості кредиту означає наявність у банку права для захисту своїх інтересів, недопущення збитків від неповернення боргу через неплатоспроможність позичальника» [71].

У підручнику з основ банківської справи наголошується на тому, що принцип забезпеченості кредитів застосовується з метою захисту інтересів банку та недопущення збитків від неповернення боргу внаслідок неплатоспроможності позичальника. [10, с. 25].

2) Принцип цільового характеру полягає в тому, що позичальник, який кий хоче отримати позику повинен чітко визначити мету використання коштів кредиту. Цю мету повинні чітко розуміти і оцінювати обидві сторони кредитних взаємовідносин. Саме визначення мети використання позичених коштів є необхідною передумовою забезпечення кожною зі сторін своїх інтересів і реалізації кредитних відносин [5, с. 128].

Цільове кредитування передбачає наявність об'єкта, мети або предмета кредитування, тобто того, заради чого і виникають кредитні відносини між банком та позичальником.

Об'єктом кредитування може бути як частина запасів товарно-матеріальних цінностей, які тимчасово не мають власних джерел покриття і які банк згоден кредитувати, так і тимчасовий розрив у платіжному обороті позичальника, тобто ситуація, коли виручки від реалізації продукції недостатньо для виконання термінових платежів. Тимчасовий розрив у платіжному обороті може мати об'єктивні і суб'єктивні причини. Він є предметом кредитних відносин між банком і позичальником. Після прийняття банком рішення щодо надання позички зазначений розрив стає об'єктом кредитування.

3) Принцип строковості кредиту передбачає, що кошти кредитора надаються позичальнику на конкретно визначений строк. Цей строк визначається обома сторонами кредитних відносин і прописується у кредитному договорі. Строковість кредиту впливає із цільового призначення кредиту. Вона служить передумовою для формування таких кредитних відносин, а також для розгортання таких майбутніх передумов, як визначення плати за кредит і порядку погашення кредиту.

Строки кредитування визначаються залежно від тривалості кругообороту капіталу позичальника. Визначення строку користування кредитом є важливим для ефективного використання коштів і мінімізації кредитного ризику [5, с. 128].

Від дотримання принципу строковості кредиту залежить можливість банку надавати інші нові кредити, а якщо позичальник порушує строки погашення позики, то банк застосовує до нього штрафні санкції, а може взагалі відмовити в повторній видачі кредиту [68, с. 35].

4) Принцип платності показує необхідність оплати права на використання кредитних ресурсів позичальником [68, с. 36].

Плата за кредит визначається у вигляді процента або комісійної винагороди та становить ціну грошей як норматив плати за користування кредитом. Розмір відсоткових ставок залежить від терміну і виду кредиту, рівня і ступеня кредитного ризику, темпів інфляції, попиту і пропозиції на кредитні ресурси, строків користування кредитом, облікової ставки НБУ [60, с. 45].

Зміна плати за кредит може здійснюватися лише за умови згоди обох сторін. Врегулювання проблем, пов'язаних зі зміною відсоткової ставки можливе лише за згодою законодавства.

5) Принцип повернення кредиту є одним із основних принципів кредитування і означає те, що кредит повинен бути обов'язково повернутий позичальником у строк, який встановлений у кредитному договорі [60, с. 54].

Поворотність кредиту тлумачить як принцип кредитування, що «виражає необхідність своєчасного повернення отриманих від кредитора фінансових ресурсів після завершення їх використання позичальником» [3, с. 125].

Якщо погодитися, що кредит і позичка - одне й те ж, то немає значення, як говорити: повернення позики чи повернення кредиту. Але якщо виходити з того, що кредит - це економічні відносини з приводу зворотного руху позиченої вартості, то тоді вираз «повернення кредиту» виявиться абсурдним, оскільки означатиме повернення економічних відносин.

Отже, мова може йти про повернення позички, тобто про зворотний рух позиченої вартості як істотної ознаки кредиту, який існує об'єктивно і тому не потребує суб'єктивних принципів його організації.

б) Принцип диференційованого характеру. На наш погляд, поняття «диференційований характер кредиту» не відповідає самій суті кредиту, адже кредит як об'єктивне явище нікого сам не обирає. Однак банки в процесі кредитування диференціюють позичальників, тобто з метою захисту власних інтересів застосовують суб'єктивний підхід до надання позичок. Це зумовлено прагненням мінімізувати чинники, що призводять до їх неповернення. Як правило, диференціації передують аналіз кредитоспроможності позичальників, за рівнем якої їх і поділяють на групи чи класи.

Крім розглянутих принципів кредитування, вважаємо за доцільне зазначити ще один, який використовується, але досі залишається поза складом принципів кредитування. Мова йде про договірний характер кредитування - обов'язкове укладення кредитного договору учасниками кредитної угоди, тобто кредитором і позичальником.

1.2.Процес кредитування банківськими установами юридичних осіб

Визначення сутності кредитного процесу та принципів його організації, правильне їх використання на практиці має важливе значення для ефективної діяльності банку.

Всі питання, які пов'язані із банківським кредитуванням, тобто відносини між позичальником і кредитором вирішуються шляхом укладання кредитного договору.

У кредитному договорі визначається величина процентної ставки, від якої залежить прибуток, який повинен отримати банк.

Він повинен ефективно управляти кожною ланкою кредитного процесу [50, с. 165].

Банківський кредит надається всім суб'єктам господарювання незалежно від форми власності за умови, що позичальник є юридичною особою.

Кредит надається у тимчасове користування на умовах, передбачених кредитним договором.

Кредити юридичним особам поділяють на дві групи:

- 1) кредити в поточну діяльність;
- 2) кредити в інвестиційну діяльність.

Кредити в поточну діяльність - це кредити, надані позичальникам на задоволення тимчасової потреби в коштах для придбання поточних активів у разі розриву між часом надходження коштів та здійснення витрат.

Вони включають усі кредити, надані на купівлю сировини та інших виробничих запасів, на сезонні витрати та інші цілі. До кредитів у поточну діяльність відносять: операції РЕПО, ураховані векселі, факторингові операції, кредити за внутрішніми торговельними операціями, кредити за експортно-імпортними операціями [25, с. 223].

Кредити в інвестиційну діяльність - це кредити, надані позичальникам на задоволення їх тимчасової потреби в коштах при здійсненні інвестицій.

До них відносять кредити на будівництво та освоєння землі, кредити на купівлю будівель, споруд, обладнання та землі, фінансовий лізинг [67, с.142].

Кредитування здійснюється в межах параметрів, визначених кредитною політикою банку, які включають: пріоритетні напрями в кредитуванні; обсяги кредитів та структуру кредитного портфеля; граничні розміри кредиту на одного позичальника; методику оцінки фінансового стану та кредитоспроможності позичальника; рівень процентної ставки тощо.

Кредити надаються тільки на комерційних засадах із додержанням таких умов:

- оцінки банком кредитоспроможності позичальника, його фінансової стабільності, ліквідності та рентабельності діяльності;
- кредитуються тільки ті види діяльності позичальника, які передбачені його статутом;
- позичальник повинен мати власне майно та брати участь у фінансуванні об'єкта, що кредитується, певною сумою власного капіталу.

Банк надає кредити усім юридичним особам незалежно від їх галузевої належності, статусу, форм власності на терміни, визначені Положенням НБУ

«Про кредитування», затвердженим Постановою Правління НБУ №246 від 28 вересня 1995 р.[23, с. 115].

Розгляд такого поняття як «кредитний процес», дозволяє можливість проаналізувати всі складові та етапи механізму банківського кредитування.

Кредитний процес - це рух банківського кредиту як послідовний перебіг його організаційних стадій.

В ході кредитного процесу відбувається послідовна зміна стадій механізму банківського кредитування [50, с.165].

Ефективність кредитної діяльності банку безпосередньо пов'язана з тим, наскільки якісно і чітко зроблено структурування процесу банківського кредитування, правильно визначені завдання на основних етапах процесу і функції працівників, що відповідають за проведення кредитних операцій.

Процес банківського кредитування можна охарактеризувати як комплекс дій, пов'язаних з оформленням, видачею, обслуговуванням та погашенням кредиту.

Його умовно доцільно поділити на кілька етапів, кожний з яких забезпечує розв'язання конкретних завдань, а в сукупності вони спрямовані на досягнення мети банківського кредитування - отримання банківського прибутку [19, с. 247].

Процес банківського кредитування - це сукупність певних дій банку, пов'язаних із наданням і поверненням кредиту. Цей процес складається з певних етапів, кожний з яких, окремо, забезпечує досягнення головної цілі позичкових операцій - їх надійність і прибутковість для банку.

Основна робота з організації кредитного процесу в банку може бути подана у вигляді таких етапів.

Рис.1.1. Етапи процесу кредитування [84, с.111]

На першому етапі процесу кредитування клієнт звертається до банку із заявою на отримання кредиту за формою, що визначена банком. В даній заяві клієнт зазначає суму, вид, цільове призначення кредиту, строк користування кредитом, забезпечення та максимальну процентну ставку. Проводиться з клієнтом працівником фронт-офісу спілкування.

Крім заявки, клієнт повинен подати наступні документи:

1. Анкету позичальника за формою, визначеною банком, в якій міститься інформація про позичальника.
2. Копії установчих документів та інші документи, які підтверджують правоздатність юридичної особи.
3. Копію свідоцтва про реєстрацію.
4. Копію статуту.
5. Копії ліцензій, передбачених законодавством.

6. Копії контрактів, угод та інших документів, що стосуються кредиту: контракти на придбання та реалізацію товарно-матеріальних цінностей, послуг та виконання робіт, накладні, митні декларації.

7. Техніко-економічне обґрунтування для одержання кредиту з розрахунком строку окупності та рентабельності об'єкта кредитування із зазначенням спрямування позичених коштів та розрахунку витрат та надходжень на весь строк користування позикою.

8. Завірений податковою адміністрацією бухгалтерський баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал на останню звітну дату, а також річні баланси за весь період діяльності підприємства.

9. Документи, що належать до забезпечення кредиту:

- застава майна - опис закладеного майна, угоди на придбання заставлених ТМЦ, накладні та інші документи, що підтверджують право власності (техпаспорти, техталони - у разі застави транспортних засобів);

- застава нерухомості - довідка-характеристика з Бюро технічної інвентаризації, довідка з міської нотаріальної контори, угода купівлі-продажу (передачі, дарування) чи свідоцтво про приватизацію;

- гарантія - угода гарантії (поручительства), а також відповідні документи по гаранту;

- страхування - страховий поліс, угода страхування, умови страхування, а також необхідні документи по страховій компанії.

10. Довідку з обслуговуючого банку про наявність рахунків позичальника, наявність або відсутність заборгованості за кредитами та картотекою.

11. Відомості за кредитами, отриманими в інших банках [84, с.112].

Після того, як відбулося ознайомлення з документами, працівник банку проводить попередню бесіду з позичальником, що дозволяє з'ясувати важливі деталі щодо умов надання і погашення кредиту та процентів за ним. На цьому етапі банк приділяє велику увагу достовірності документів та інформації, на основі яких вирішується питання щодо надання кредиту клієнтові.

На першому етапі кредитного процесу дуже важливим є вивчення господарської діяльності потенційного позичальника, його поточних та майбутніх фінансових потреб, проведення роботи з реалізації банківських послуг, у тому числі кредитних операцій [18, с.147].

В процесі співбесіди з позичальником працівник банку бажає отримати відповіді на запитання, які можна згрупувати в табл.1.2.

Таблиця 1.2.

Ключові питання при проведенні співбесіди з позичальником[19, с. 249]

Питання	Характеристика
Загальні відомості про позичальника – юридичну особу	<ul style="list-style-type: none"> -форма власності й організаційна структура фірми; -період активності діяльності підприємства; -основна продукція; -відомості про власників підприємства; -рівень досвіду і кваліфікації менеджерів; -рівень прибутковості господарської діяльності; -відомості про постачальників і споживачів продукції.
Питання щодо самого кредиту	<ul style="list-style-type: none"> -яку суму планує фірма отримати в кредит; -на що і як буде витрачена ця сума; -чи правильно складено прогноз фінансових потреб; -чи враховано строк служби активів, що фінансуються за рахунок кредиту.
Питання пов'язані з погашенням кредиту	<ul style="list-style-type: none"> -які вхідні грошові потоки отримує фірма в ході операційного циклу; -які джерела надходження готівки фірма планує використати для погашення кредиту; -чи є особи, які готові надати гарантію або поручительство та який їх фінансовий стан.

Продовження таблиці 1.2.

Питання щодо забезпечення кредиту	-яке забезпечення може бути передане в заставу; -відомості про власників забезпечення; -де зберігається забезпечення; -чи перебуває забезпечення під повним контролем позичальника; -як було виконано оцінювання майна, що пропонується в якості застави; -якими є витрати на зберігання забезпечення.
Питання щодо зв'язків клієнта з іншими банками	-з якими банками співпрацює клієнт; -чи отримував він кредити від інших банків; -чи є не погашені кредити та який їхній характер.

На другому етапі кредитного процесу працівник банку вивчає кредитоспроможність позичальника. При цьому він використовує різні джерела інформації. До них можна віднести:

- матеріали які отримані від позичальника;
- матеріали, які перебувають в архіві і базі даних банку;
- матеріали, які отримані від кредиторів, покупців, постачальників.

Досить важливим джерелом інформації є архів. В ньому міститься інформація про можливі попередні кредити, затримки в оплаті або інші порушення.

Також працівники банку можуть одержати певну інформацію про позичальника від інших банків, в яких можливо обслуговувався даний клієнт [92, с. 614].

Функціональним завданням працівників банку на другому етапі кредитування є проведення економічного аналізу суб'єкта господарювання.

Основними критеріями оцінювання кредитоспроможності позичальника можуть бути:

- репутація позичальника: кваліфікація, здібності керівника, дотримання ділової етики, договірної та платіжної дисципліни, своєчасність погашення раніше виданих кредитів та інших зобов'язань:

-фінансовий стан позичальника: забезпеченість фінансовими ресурсами, ефективність використання фондів, рентабельність та ліквідність його балансу;

- прогноз розвитку господарської діяльності з урахуванням кон'юнктури ринку: оцінка продукції, що випускається, стан її реалізації, характер послуг, конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринках, попит на продукцію, обсяги експорту, здатність до інновацій тощо [19, с. 250].

Завершується другий етап отриманням кредитним працівником від фахівців юридичного департаменту, управління безпеки та відділу контролю відповідних висновків, які повинні містити конкретні пропозиції щодо можливості проведення або відмови у проведенні даної кредитної операції [18, с.153].

На третьому етапі здійснюється розробка умов процесу кредитування, підготовка і укладення кредитного договору. Цей етап ще називають структуруванням кредиту.

Основні елементи, які включає в себе цей процес показані на рис. 1.2.

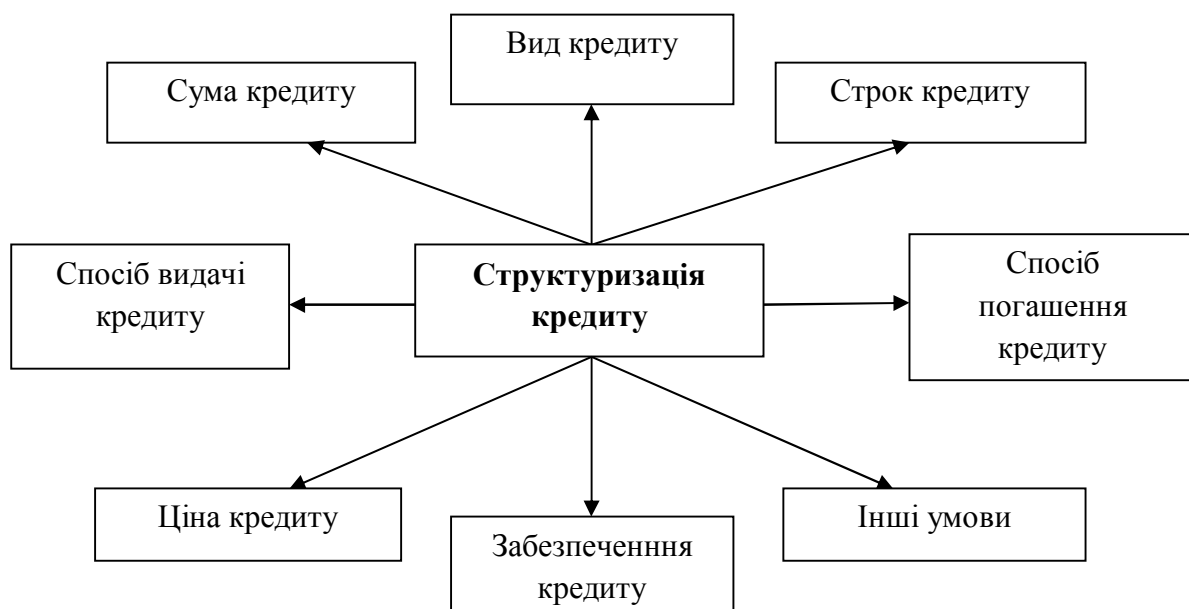

Рис. 1.2. Елементи структуризації кредиту [84, с.126]

Банк визначає параметри позики, а саме: вид кредиту, строк, сума, спосіб видачі і погашення кредиту, забезпечення кредиту, рівень процента.

Після того, як всі питання з позичальником обговорені, банківський працівник переходить до укладення кредитного договору.

Кредитний договір - це цивільно-правовий документ, який визначає взаємні юридичні права і зобов'язання і економічну відповідальність комерційного банку і клієнта з приводу здійснення кредитної операції.

Взаємовідносини позичальника з кредитором обов'язково набувають договірного характеру.

Основною вимогою до кредитного договору є те, що він повинен містити такі юридичні норми, які б дозволили регулювати весь комплекс відносин банку з клієнтом [50, с. 168].

Кредитний договір складається з таких частин:

- преамбула, яка включає найменування сторін і організаційно - правову форму;

- предмет і сума договору;

- умови забезпечення кредиту;

- порядок надання і погашення кредиту;

- зобов'язання банку і позичальника;

- права банку і позичальника;

- санкції при не виконанні умов договору;

- порядок розгляду спірних питань;

- особливі умови;

- строк дії договору;

- юридичні адреси і реквізити сторін;

- підписи сторін [50, с. 169-170].

Після досягнення згоди за всіма питаннями підписується кредитний договір.

На четвертому етапі відбувається оформлення видачі кредиту на підставі позитивного рішення кредитного комітету щодо клопотання клієнта. Він розпочинається з відкриття уповноваженим співробітником департаменту бухгалтерського обліку необхідних для здійснення кредитної операції рахунків -

позичкового рахунку, рахунку для сплати процентів, комісійних, обліку сум застави, поруки, обліку договорів, безвідкличних зобов'язань банку.

Юридичний департамент здійснює підготовку проектів договорів кредиту, застави, поруки, гарантії, актів узгодження вартості предмету застави (іпотеки). У разі необхідності нотаріального оформлення договору застави (іпотеки) до компетенції юридичного департаменту в межах його функціональних повноважень належить контроль за проведенням нотаріусом комплексу дій щодо захисту інтересів кредиторів, у тому числі перевірка повноважень посадових осіб позичальника, здійснення запиту щодо звільнення предмета застави від інших зобов'язань та накладення нотаріусом заборони на відчуження заставленого майна [18, с. 158].

Оформлені згідно банківських вимог документи передаються в обліково-операційний відділ для виконання. Їх перелік включає:

- розпорядження кредитного відділу;
- примірник кредитної угоди;
- договір застави;
- строкове зобов'язання;
- картка із взірцями підписів керівника і головного бухгалтера та відбитком печатки підприємства, посвідчена в установленому порядку.

У розпорядженні кредитного відділу повинен зазначатись наданий особовому позичковому рахунку позичальника номер рахунку, а також загальні рекомендовані й додаткові параметри, що характеризують позичальника та кредитну угоду і які необхідні для виконання аналітичного обліку.

Строкове зобов'язання - це юридичний документ, який служить основою для погашення кредиту.

Банк здійснює контроль за виконанням позичальником умов кредитного договору, цільовим використанням кредиту, своєчасним і повним його погашенням. При цьому банк протягом усього періоду дії кредитного договору підтримує ділові контакти з позичальником, зобов'язаний проводити перевірки

стану збереження заставленого майна, що повинно бути передбачено в кредитному договорі.

У разі виявлення фактів використання кредиту не за цільовим призначенням банк має право достроково розірвати кредитний договір [84, с. 142].

На заключному етапі кредитного процесу здійснюється повернення кредиту і сплата процентів за ним. Повне повернення кредиту з процентами і закриття кредитної справи є останнім етапом кредитного процесу. Повернення кредиту може здійснюватися одночасно чи в розстрочку, тобто, частинами.

У першому випадку борг за кредитом повинен бути повернений у день настання строку погашення кредиту. У другому - встановлюється періодичність повернення кредиту. Можливе дострокове повернення кредиту при узгодженні сторін.

Банк може давати клієнту відстрочку погашення кредиту. Це допускається в окремих випадках при виникненні у позичальника фінансових труднощів. Така відстрочка надається на встановлений банком період під підвищений процент і має бути визначена в кредитній угоді. Якщо в день повернення кредиту у клієнта немає коштів для сплати кредиту, то банк може стягувати кредит шляхом реалізації свого права на заставлене майно чи переведення строкової заборгованості на рахунок прострочених кредитів [19, с. 264].

Банк може застосовувати також примусовий спосіб погашення кредиту. Сума боргу в цьому випадку списується з банківського рахунка позичальника без його згоди за виконавчими документами судів. У разі відсутності у позичальника реальних перспектив погашення боргу перед банком залежно від виду забезпечення кредиту банк застосовує різні способи примусового стягнення боргу і процентів за ним [19, с. 269].

Таким чином, можна зробити висновок, що процес банківського кредитування включає сукупність взаємозв'язків позичальника і банку з приводу здійснення кредитної операції. Від правильної організації процесу кредитування у банку та розподілу повноважень між відповідними службами та підрозділами банківської установи залежить ефективність прийняття рішення щодо кредитного

проекту, що сприятиме мінімізації ризиків кредитної діяльності банківської установи в цілому.

1.3. Методи кредитування юридичних осіб банківськими установами України

Комерційні банки на основі грошово - кредитної політики, власних інтересів і потреб позичальників, можуть використовувати різні методи кредитування, які визначають форму позичкового рахунка, порядок видачі і погашення, методи контролю за цільовим використанням кредиту і засоби регулювання заборгованості.

У банківській практиці відомі такі методи кредитування:

- одноразова видача кредиту на конкретний період, коли всі питання про надання позики вирішуються індивідуально, з обов'язковим оформленням необхідного пакету документів;

- видача кредиту в міру виникнення потреби в ній протягом заздалегідь обумовленого періоду. При цьому необхідні документи оформлюють тільки один раз на початку кредитної угоди між банком і позичальником. Такі позички надають у межах заздалегідь встановленого банком ліміту кредитування, який вичерпується в міру того, як позичальник використовує позичку [50, с. 164].

Банки України надають кредити юридичним особам в межах свого кредитного потенціалу, на комерційній основі за обов'язкового виконання таких умов:

- кредит надається тільки для цільового фінансування конкретного проекту чи господарської операції, техніко-економічне обґрунтування яких свідчить про їх достатню дохідність у конкретній галузі економіки;

- кредит надається під якісне забезпечення (понад 150 відсотків від суми кредиту);

- проведений банком комплексний аналіз кредитоспроможності позичальника свідчить про можливість повернення кредиту;

- видавання кредиту здійснюється після повного погашення попередньої кредитної заборгованості [73, с. 210].

Важливою проблемою, яка постає перед банком при кредитуванні юридичних осіб є ризик. Він є невід'ємною складовою економічної діяльності. Мінімізація кредитного ризику є основним завданням і проблемою для банку при здійсненні кредитування.

Під впливом кредитного ризику на Україні повною мірою не знайшли свого практичного застосування світові методи надання банківських позичок такі як револьверне кредитування та контокорент.

Але в Україні використовуються овердрафт та кредитна лінія, які також використовуються у зарубіжній практиці кредитування.

Постійний розвиток і вдосконалення на Україні методів кредитування юридичних осіб, які широко використовуються в світовій банківській практиці, а саме овердрафту та кредитної лінії, на нашу думку, поступово призведе до появи на ринку банківських послуг контокоренту та револьверних позичок. Кредитування у вигляді контокоренту та надання револьверних позичок має багато спільного з вітчизняними аналогами: овердрафтом та кредитною лінією.

Гальмує розвиток методів кредитування низька платоспроможність та недовіра банків до позичальників [48, с. 39].

Кожен метод кредитування обумовлює відповідну форму позичкового рахунку.

Форма позичкового рахунку визначає режим функціонування рахунку, тобто порядок документального оформлення операцій по видачі і погашенні кредиту і їх відображення в облікових реєстрах.

Для проведення операцій із кредитування банк може відкрити такі позичкові рахунки: простий позичковий рахунок, спеціальний позичковий рахунок і поточний рахунок з правом на овердрафт.

Простий позичковий рахунок використовується в банківських установах для відображення кредитних операцій як при видачі одноразової позики на конкретну потребу, так і при наданні позик траншами в межах кредитної лінії. Кожна позика може бути видана лише за наявності документа, який містить дозвіл на її видачу.

Погашення позики здійснюється з поточного рахунку позичальника за його власні кошти. Клієнту може бути відкрито декілька простих позичкових рахунків.

Це залежить від кількості та видів позик, які він отримує в банку.

Спеціальний позичковий рахунок використовується, коли позичальник відчуває постійну або сезонну потребу в позичкових коштах. Рахунок відкривається на весь період кредитування на підставі документа, який дозволяє це, але для виконання операції з видачі позики спеціальний документ не потрібен. Операції з видачі позички здійснюються шляхом сплати грошово-розрахункових документів безпосередньо зі спеціального позичкового рахунку.

Кредит погашається або плановими платежами з поточного рахунку, або через використання строкового зобов'язання з умовними строками погашення. Сьогодні ця форма рахунку майже не використовується комерційними банками. Застосування спеціального позичкового рахунку можливе також при кредитуванні за кредитною лінією.

Поточний рахунок з правам на овердрафт відкривається для позичальників, які укладають з банком спеціальну угоду для отримання овердрафту. Право використання його надається тільки надійним клієнтам. В угоді банк визначає максимальну суму овердрафта, тобто, ліміт за овердрафтом, мету позики і її тривалість, умови надання позики і порядок його погашення [24, с. 192].

Серед методів банківського кредитування найбільш поширені у практиці українських банків короткострокові позички, які надаються з простих позичкових рахунків. Ці позички мають разовий характер і обслуговують конкретні комерційні операції.

Користувачами таких позичок можуть бути організації, що не мають поточних рахунків у банку-кредиторі.

Одноразова позичка надається для задоволення певної конкретної потреби в коштах на конкретний термін. Цей метод є основним при кредитуванні нових клієнтів, що не мають кредитної історії. Ця форма фінансування є безумовним контрактом, тобто з моменту укладення кредитного договору на банк накладаються певні зобов'язання по термінах.

Для видачі одноразової позики клієнтам відкриваються звичайні позичкові рахунки. Погашення заборгованості за цими рахунками здійснюється в узгодженні з позичальником терміни на основі термінових зобов'язань - доручень.

Підприємству відразу може бути відкрито декілька простих позичкових рахунків, якщо воно одночасно користується позикою під декілька об'єктів і, отже, позики видаються на різних умовах, на різні терміни і під неоднакові відсотки [50, с. 215].

Одним із методів банківського кредитування юридичних осіб є кредитна лінія, під якою розуміють юридичне оформлення зобов'язання банку надати позичальнику протягом визначеного періоду кредит у межах погодженого ліміту.

За формою кредитна лінія - це письмова угода між банком і потенційним позичальником із зазначенням терміну та умов надання позички на перспективу.

Цей документ підтверджує, що банк дає згоду надавати позички у заздалегідь визначених розміру протягом певного часу, на певні цілі і на умовах, передбачених угодою. Особливість кредитної лінії як форми фінансування полягає в тому, що вона не є безумовним контрактом обов'язковим для банку.

Крім цього, позичальник може не скористатися своїм правом на отримання позички або взяти лише частину суми. В свою чергу комерційний банк може відмовитись видавати черговий транш у рамках затвердженого ліміту, якщо зауважить значне погіршення фінансового стану клієнта або порушення ним умов договору. Початкову домовленість про розмір кредитної лінії може бути скасовано банком в разі раптової зміни кон'юнктури ринку або у зв'язку з нормативними обмеженнями. Кредитні лінії відкриваються на певний час найчастіше на рік. Більшість із них засвідчують тривалі зв'язку з банком як автоматично продовжуються на новий термін [24, с. 196].

Обсяг кредитної лінії і строк користування нею, строки погашення кредиту та інші характеристики позички визначаються із урахуванням фінансового стану позичальника, розміром його власного капіталу, масштабів діяльності і стану його

відносин з банком, укладених договорів та контрактів на виконання виробничих програм, наявності надійного забезпечення і обумовлюється кредитним договором на відкриття кредитної лінії.

Протягом строку дії кредитного договору можуть змінюватися характеристики кредиту в залежності від фінансового стану, умов і потреб позичальника.

Кредитна лінія відкривається, як правило, клієнтам із стійким фінансовим положенням і хорошою репутацією.

Вигідність кредитної лінії для позичальника полягає в тому, що він має доступ до значних кредитних ресурсів, але сплачує відсоток тільки за ту суму, яку фактично позичив на даний момент.

Забезпеченням для повернення позики у вигляді кредитної лінії береться сума подвійного розміру встановленого банком згідно кредитного договору ліміту. Варто відмітити, що позички по кредитним лініям надаються платоспроможним позичальникам, які ведуть стабільну виробничу або торгівельну діяльність, що характеризується швидким обігом коштів, що мають постійні замовлення на виробництво, послуги і реалізацію продукції [26, с. 130].

Виділяють кілька видів кредитних ліній, які ми відобразили на рисунку 3.1.

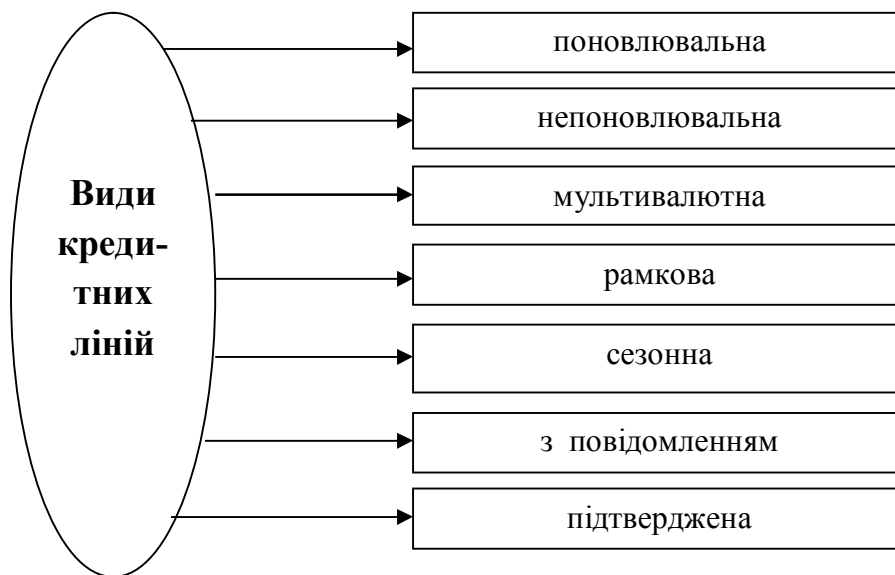

Рис. 1.3. Види кредитних ліній [19, с. 271]

Поновлювальна кредитна лінія - це кредит, який надається банком клієнту у межах встановленого ліміту заборгованості, він використовується повністю або частинами і поновлюється в міру погашення раніше виданого кредиту. Клієнт, використавши та погасивши всю заборгованість за кредитною лінією, може знову користуватися нею у межах, що не перевищують визначеного кредитною угодою ліміту. Ліміт є максимально допустимою заборгованістю за кредитною лінією. Повнолювальні кредитні лінії характеризуються великими оборотами за кредитним рахунком.

Поновлювальна кредитна лінія є незахищеною, тому її використовують фінансово надійні позичальники, що здійснюють стабільну торговельну або виробничу діяльність.

Неповнолювальна кредитна лінія передбачає видачу кредитних коштів траншами, загальна сума яких за весь строк дії кредитного договору не може перевищити встановлений ліміт. За неповнолювальними кредитними лініями після першого часткового або повного повернення кредиту подальше його надання не здійснюється.

Неповнолювальні кредитні лінії відкриваються клієнтам, які спланували потребу в кредиті на визначений період у майбутньому та узгодили з банком можливість повного або часткового отримання кредиту в межах ліміту в обумовлені терміни [19, с. 272].

Мультивалютна кредитна лінія - це особливий вид поновлювальної кредитної лінії, за умовами якої можливе надання грантів у будь-якій із заздалегідь обумовлених валют.

Мультивалютні лінії надаються клієнтам, які одночасно працюють як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринку і мають регулярні потреби валютних коштах.

Рамкова кредитна лінія відкривається банком для оплати низки поставок товарів у межах одного контракту, який реалізується протягом року або іншого періоду.

Сезонна кредитна лінія відкривається банком за умови, коли фірмі періодично бракує обігових коштів через сезонну циклічність виробництва чи необхідність створення товарних запасів у сховищі. Кредити цього виду погашаються після закінчення виробничого циклу за рахунок виторгу від продажу продуктів виробництва. Погашення боргу й процентів здійснюється одноразово. Ризик банку при відкритті сезонної кредитної лінії полягає у небезпеці непогашення кредиту, зумовленій раптовим спаданням попиту, зниженням цін, неврожаєм тощо.

При відкритті кредитної лінії з повідомленням клієнта повідомляють про верхню межу кредитування, недопустимість її перевищення або стягнення за це більших процентів.

За підтвердженої кредитної лінії клієнт щоразу узгоджує умови конкретної суми кредиту в межах кредитної лінії [19, с. 273].

Комерційні банки у країнах з розвинутою ринковою економікою практикують використання кредитування у формі овердрафту. Але в останні роки українські банки теж почали застосовувати цей метод.

Овердрафт – це короткострокова позичка, яка надається банком надійному клієнту понад залишок на його поточному рахунку у межах наперед обумовленої суми шляхом дебетування цього рахунку за рахунок кредитних ресурсів банку [24, с. 145].

Здійснення кредитування у формі овердрафту залежить від наявності у позичальника поточного рахунку в цьому банку, який буде здійснювати його кредитування. Але якщо у клієнта банку немає особливої домовленості з банком щодо його кредитування за поточним рахунком, то він не може здійснювати платежі на суму, що перевищує його залишок на рахунку, оскільки банк може повернути платіжні документи неоплаченими.

Інструкція НБУ «Про безготівкові розрахунки в господарському обороті України» від 17.02.2009р. передбачає, що банки приймають до виконання доручення від платників тільки в межах коштів наявних на їхніх рахунках. Але, коли клієнт домовляється з банком про кредитування у формі овердрафту, то банк дозволяє йому

збільшувати витратні операції на поточному рахунку в межах погодженого ліміту. [81, с. 56].

Овердрафт може використовуватися протягом операційного дня. Якщо банк закриває поточний операційний день, то від'ємне сальдо, яке виникло на рахунку позичальника при дозволеному овердрафті закривається за рахунок наданих кредитів у межах укладеного договору.

Овердрафт дає змогу позичальникові здолати труднощі, які пов'язані з готівковими коштами. Завдяки йому можна виплачувати борги, коли настає строк їх оплати, у разі, якщо витрати тимчасово перевищують надходження. Клієнти часто називають овердрафт позичкою під обігові кошти. Овердрафт не дуже зручний для фінансування капіталовкладень, наприклад з метою придбання нерухомості чи транспортного засобу. Грошові кошти для подібних потреб краще залучати використовуючи позичкові рахунки, графік погашення позичених коштів за якими більш підходить для такої мети [81, с. 57].

Овердрафт надається тільки платоспроможним позичальникам для покриття тимчасового дефіциту безготівкових коштів на поточному рахунку для проведення платежів шляхом автоматичного дебетування позичкового рахунку та кредитування поточного рахунку позичальника. Тому, якщо витрати клієнта постійно перевищують доходи, його рахунок знаходиться постійно в овердрафті, то вважається, що він має стійку овердрафтну основу [24, с. 146].

Ліміт овердрафту визначається потребами клієнта в позичці. Але він не повинен перевищувати суму, яка може бути повернена клієнтом вчасно і в повному обсязі. Тому визначення суми ліміту є важливим завданням банку.

Методика розрахунку суми ліміту у кожного банку своя і визначається нормативними документами банку. Комерційні банки України, використовуючи досвід зарубіжних, при кредитуванні у формі овердрафту можуть встановлювати такі види ліміту:

- ліміт як максимально допустимий розмір планового дебетового сальдо на рахунку позичальника, що може виникнути протягом операційного дня в результаті перевищення суми платіжних доручень позичальника над залишком його рахунку;

- ліміт у розмірі не більше середньомісячного кредитового обороту позичальника;

- ліміт як максимально допустима сума заборгованості яку може мати позичальник за даним видом позики протягом строку дії договору.

Для визначення ліміту овердрафту потрібно використовувати середньомісячний оборот за кредитом поточного рахунку клієнта банку за період не менше шести повних календарних місяців, що передують прийняттю рішення про відкриття овердрафту. При визначенні ліміту овердрафту не потрібно враховувати надходження, пов'язані з наданням усіх видів кредитів, фінансовою допомогою, транзитними оборотами.

Середньомісячний оборот за кредитом поточного рахунку клієнта за 6 місяців визначається шляхом обчислення середнього кредитного обороту по поточному рахунку за 6 місяців, на кількість місяців.

Банку доцільно щомісячно переглядати ліміт овердрафту залежно від зміни обсягів обороту за кредитом поточного рахунку. Так, при зміні обсягів оборотів за минулий місяць більше, ніж на 30% від середньомісячного кредитового обороту, що розраховувався за попередній місяць бажано змінювати розмір ліміту [81, с. 60].

Відсоткова ставка при кредитуванні у формі овердрафту залежить від таких чинників:

- а) джерел надходження грошових коштів, необхідних для кредитування;
- б) вартості послуг банку при наданні такого виду позики;
- в) вартості ресурсів на ринку позичкового капіталу;
- г) ризику, якому піддається банк при такій формі обслуговування;
- д) зміни кон'юнктури ринку ресурсів і ставки НБУ.

Відсотки за овердрафтом можуть розраховуватись щоденно на суму, дебетового залишку коштів на рахунку або щомісяця, виходячи з фактичної

кількості днів користування овердрафтом та фактичних залишків на рахунку овердрафту. Овердрафт є однією з найдешевших форм залучення коштів, оскільки клієнт сплачує відсотки тільки за ті кошти, які він узяв у борг і використав [24, с. 152].

Банки можуть встановлювати за кредитування у формі овердрафту комісію, яка стягується за обслуговування такої позички. Комісійні - це винагорода банку за

втрачену можливість кредитування іншого клієнта і встановлюється від суми ліміту, а також це оплата послуг.

За несвоєчасну сплату суми основного боргу, процентів та комісій по овердрафту, встановлюється пеня у вигляді відсоткової ставки до суми несвоєчасно погашеної заборгованості [81, с. 61].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Кредит виникає через потреби виробництва з розвитком процесу обміну товарами. Економічною основою кредиту виступає кругооборот капіталу. Він є безперервним процесом, але при цьому не виключаються коливання, приливи і відпливи грошових коштів, коливання потреб у ресурсах та джерелах їх покриття [72, с.140].

Здійснені нами дослідження теорії кредиту сприяють застосуванню економічно обґрунтованих підходів щодо процесу кредитування, дають можливість на паритетних умовах будувати взаємовідносини комерційних банків як потенційних кредиторів з позичальниками з дотриманням принципів кредитування. Дослідження впливу фінансових криз на кредит сприяє відновленню банківського кредитування в післякризовий період доступу позичальників до кредитних ресурсів.

За сучасних умов господарювання налагодження кредитних взаємовідносин банків з позичальниками можливе лише за умов теоретичного обґрунтування суті кредиту та його ролі у відтворювальному процесі.

Процес банківського кредитування включає в себе сукупність взаємозв'язків позичальника і банку з приводу здійснення кредитної операції. Саме від правильної організації процесу кредитування у банку та розподілу повноважень між відповідними службами та підрозділами банківської установи залежить ефективність прийняття рішення щодо кредитного проекту, що сприятиме мінімізації ризиків кредитної діяльності банківської установи в цілому [19, с.271]

За сучасних умов для українських комерційних банків особливого значення набуває вивчення зарубіжної банківської практики, насамперед вибір методів надання позики в тій чи іншій ситуації. Варто зазначити, що в останні роки все більше і більше українських банків починають кредитування клієнтів у вигляді овердрафту.

Схожим способом кредитування клієнтів з овердрафтом є кредитування за контокорентом. Цей спосіб кредитування не використовується в практиці

банків, а розповсюджений за кордоном.

Але перспективи розвитку таких методів як кредитна лінія , револьверне кредитування, овердрафт та контокорент на Україні величезні [48, с. 39].

РОЗДІЛ 2. КРЕДИТНІ ВЗАЄМВІДНОСИНИ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ІЗ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ УКРАЇНИ

2.1. Сучасний стан кредитування юридичних осіб банками України

Сучасна система кредитування - це модель, за якої функціонують нові методи та форми кредитування. Нині принципово змінився підхід банків до організації кредитних відносин; відбувся перехід від об'єктного кредитування до кредитування суб'єкта, тобто кредитування юридичної або фізичної особи; до уніфікації методів кредитування клієнтів незалежно від їхнього галузевого підпорядкування та форм власності [44, с. 216].

Світова фінансова криза 2007-2009 р. негативно вплинула на розвиток економіки всіх країн світу, в тому числі й України. Проблемою було те, що вкладники втратили довіру до банків. Це негативно позначилось на кредитній політиці банківських установ. Вплив фінансової кризи чітко показав нездатність банківської системи протистояти її викликам, пристосовуватись до змін умов і проявів потенційних ризиків її дестабілізації [83, с. 24].

У 2008 р. обсяг кредитних вкладень збільшився із 77,1 до 722,2 млрд. грн. У цей період банківська система показала досить високі темпи зростання обсягів кредитування юридичних осіб, показник обсягу наданих кредитів юридичним особам зріс на 68,8%.

Згодом відбувається загострення ситуації у банківській системі, спостерігається тенденція до уповільнення кредитних вкладень. У 2009р обсяг кредитних вкладень зменшився на 5,5% - до 682, 2 млрд. грн., проте обсяг кредитів наданих юридичним особам в національній валюті збільшився на 23, 0% і становив 272, 4 млрд. грн., а в іноземній валюті зменшився на 19,3% і становив 187,9 млрд. грн. Така ситуація була зумовлена посиленням законодавчих і нормативних обмежень щодо надання кредитів юридичним особам.

Тенденції зміни обсягу кредитних вкладень показано на рисунку 2.1.

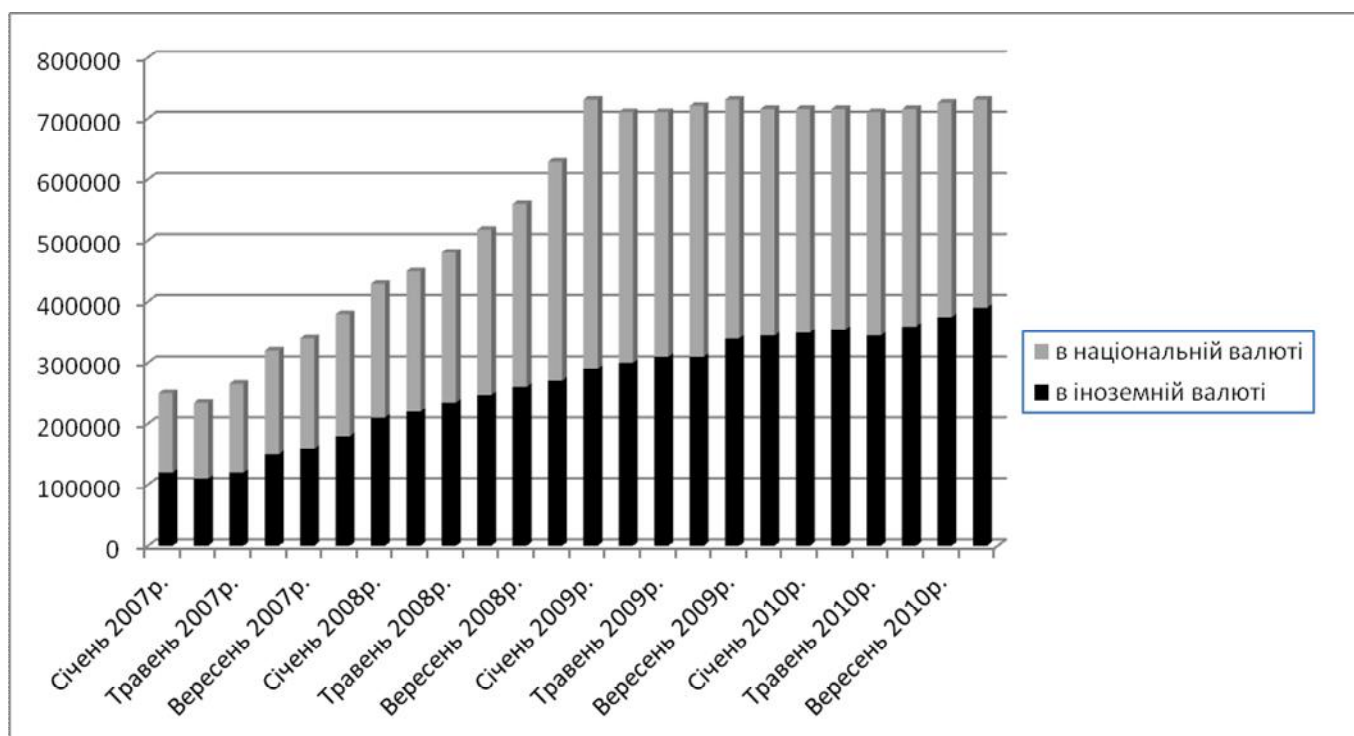

Рис. 2.1. Загальний обсяг кредитних вкладень за період 2007-2010рр. [43, с. 10]

У 2010 р. відбувається позитивна тенденція до збільшення кредитних вкладень у банках, відновлення кредитування сектора реальної економіки.

Загальний залишок кредитних вкладень у 2010р. зріс на 0,9%. Обсяг залишків кредитів в національній валюті зріс на 10,6%, обсяг кредитів, наданих юридичним особам зріс на 13,4%. Однак обсяг залишків кредитів в іноземній валюті зменшився на 8,3%.

Можна зробити висновок, що показники кредитування юридичних осіб після закінчення фінансової кризи підвищилися і вийшли на докризовий рівень.

На початку 2011 р. спостерігається стабілізація кредитування в Україні. Це свідчить про загальну тенденцію до розширення кредитного ринку.

Кредити надані банками на початок 2011 р. становили 739 млрд. грн, а темп їх приросту становив 4,3% у річному обчисленні. Темпи приросту кредитів, наданих нефінансовим корпораціям, становили 11,5 % у річному обчисленні, а кредитів, наданих домашнім господарствам, -10,5 %. При цьому темп приросту, наданих нефінансовим корпораціям у національній валюті, становив 16,9% у річному обчисленні, а темп приросту кредитів, наданих домашнім господарствам у національній валюті, – 2,8 % у річному обчисленні. Темпи приросту кредитів,

наданих домашнім господарствам і нефінансовим корпораціям у доларах США, становили відповідно 15,1% і 5,5% у річному обчисленні [77].

Це свідчить про загальну тенденцію до розширення кредитного ринку.

Досить важливим є надання кредитів за секторами національної економіки.

(рисунок 2.2.)

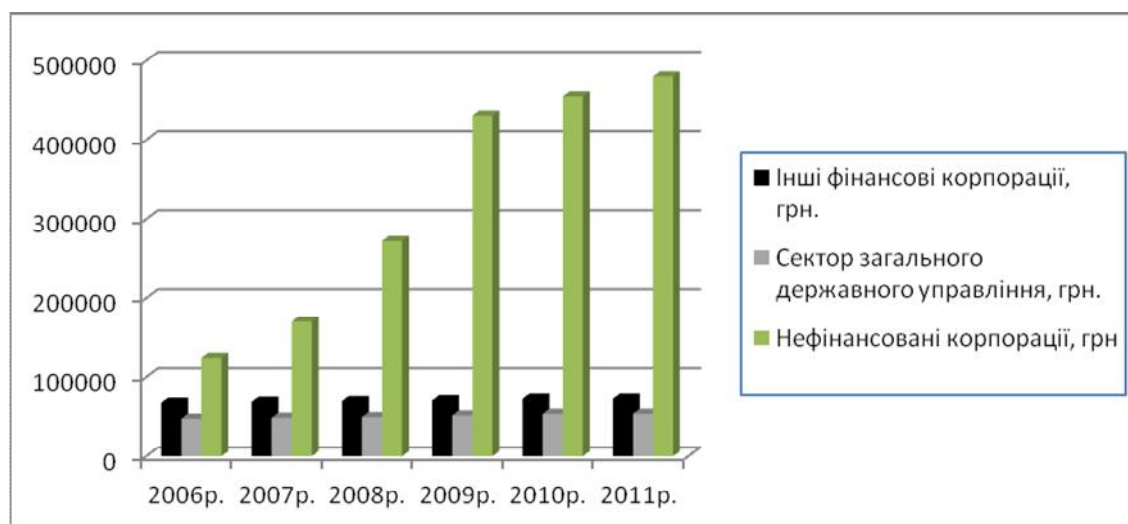

Рис. 2.2.Обсяги кредитів наданих секторам національної економіки протягом 2006-2011рр.[77]

Зазначимо, що банківські кредити виступають не лише одним з джерел залучених коштів для підприємств, але є і певним економічним індикатором, за допомогою якого можна визначити переважний розвиток того чи іншого сектору національної економіки. Як видно з даних рис. 2.2., за рахунок кредитів набув значного розвитку сектор нефінансових корпорацій.

Для організації ефективної роботи банківського нагляду рішенням Правління Національного банку України всі банки за розміром загальних активів було розподілено на 4 групи. На сьогодні вимоги є наступними:

- найбільші банки - більше 14000,0 млн. грн.;
- великі банки - більше 4500,0 млн. грн.;
- середні банки - більше 2000,0 млн. грн.;
- малі банки - менше 2000,0 млн. грн. [78, с. 67]

Найбільші банки, маючи суттєвий кредитний потенціал відіграють найбільшу роль у розвитку економіки. Питома вага їх кредитного портфеля

становить за станом на 01.01.2012р. 70 % у загальному кредитному портфелі банківської системи України.

Тенденції кредитних вкладень банків першої групи впродовж останніх 5 років наведемо у таблиці 2.1. і рисунку 2.3.

Таблиця 2. 1.

Динаміка обсягів кредитних вкладень першої групи банків [61-65]

Роки	Надані кредити, всього, млн. грн.	Юридичним особам, млн. грн.
01.01.2008 р.	291769	180847
01.01.2009 р.	521997	327561
01.01.2010 р.	526177	351427
01.01.2011 р.	524602	377480
01.01.2012 р.	569114	425519

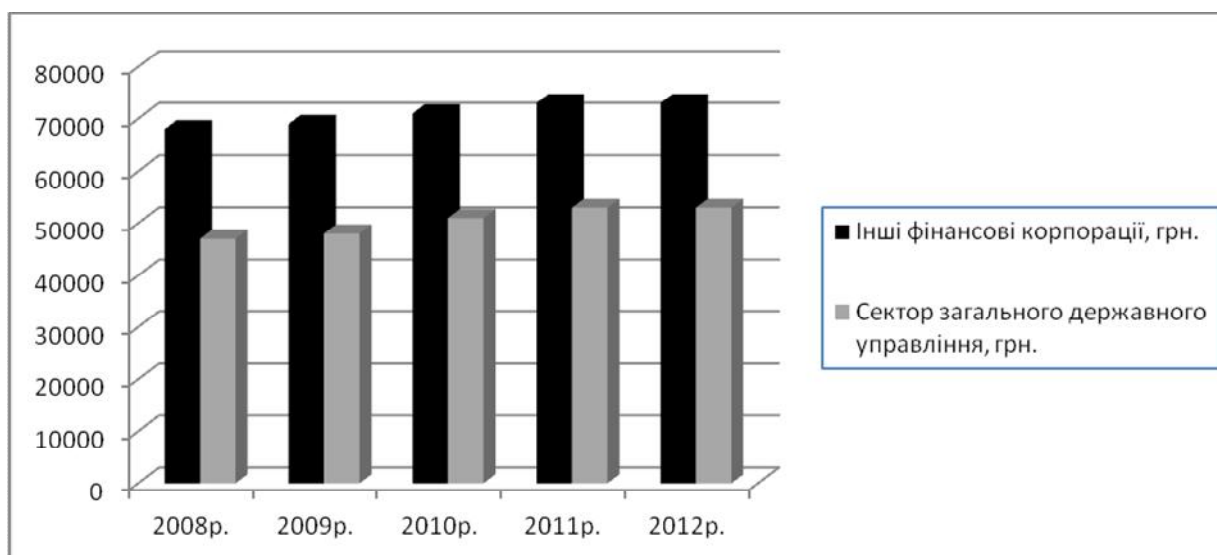

Рис. 2.3. Зміна обсягів кредитних вкладень банків першою групою юридичним особам [61-65]

Аналізуючи обсяг наданих кредитів першою групою банків протягом зазначеного періоду необхідно зазначити, що обсяг наданих кредитів з кожним роком збільшується, в тому числі кредитів наданих юридичним особам. У 2008 р. обсяги кредитів юридичним особам становили 180847 млн. грн. Вже у 2009 р. обсяг наданих кредитів зріс на досить велику суму, а саме на 146 714 млн. грн. і становив 327561 млн. грн. Протягом наступних трьох років зростання кредитів

юридичним особам відбувалося на не велику суму, і вже на початок 2012р. розмір кредитів, наданих юридичним особам становив 425519 млн. грн..

У загальному кредитному портфелі банківської системи України питома вага кредитного портфеля другої групи банків становить за станом на 01.01. 2012 р. 16 %.

Тенденції кредитних вкладень банків другої групи впродовж останніх 5 років наведемо у таблиці 2.2. і рисунку 2.4.

Таблиця 2.2.

Динаміка обсягів кредитних вкладень другої групи банків [61-65]

Роки	Надані кредити, всього, млн. грн.	Юридичним особам, млн. грн.
01.01.2008 р.	65959	47917
01.01.2009 р.	115958	78332
01.01.2010 р.	102695	66328
01.01.2011 р.	128896	89794
01.01.2012 р.	131222	92379

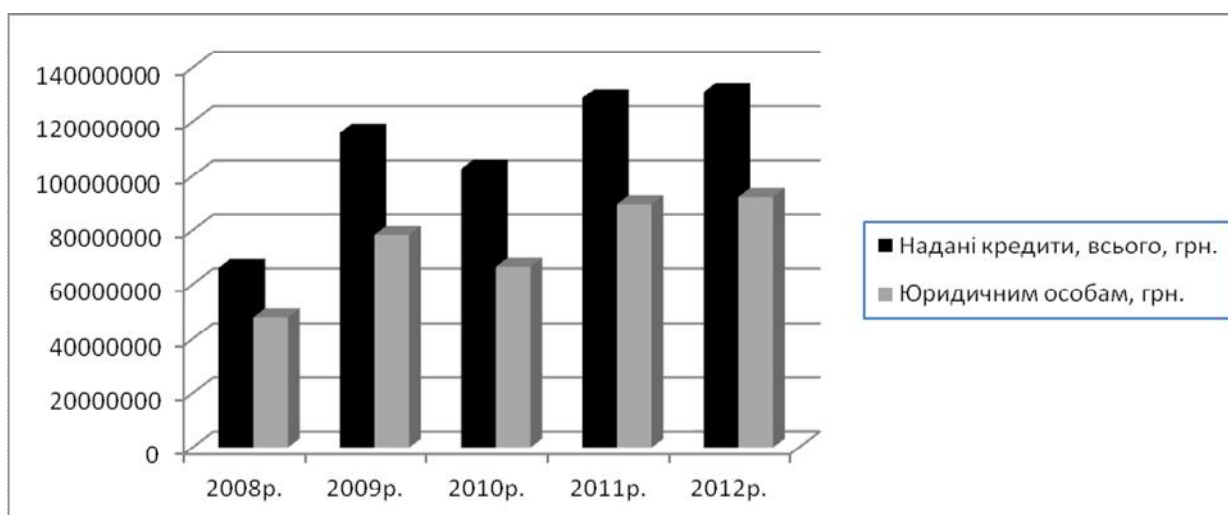

Рис. 2.4. Зміна обсягів кредитних вкладень банків другою групою юридичним особам [61-65]

У другій групі банків спостерігається ситуація аналогічна до першої групи. Надані кредити з кожним роком зростаються. Схожа ситуація спостерігається і з наданими кредитами юридичним особам. Відбувається зростання кредитів юридичним особам у 2009р. порівняно з попереднім роком, коли у 2008р. цей

показник становив 47917млн. грн. , а вже на наступний рік сума збільшилася на 30 415 млн. грн. і обсяг кредитів юридичним особам становить 78332 млн. грн. Протягом наступних років, як і в попередньої групи відбувається поступове зростання обсягу наданих кредитів і в 2012р. ця сума є максимальною і становить 92379 млн. грн.

Питома вага кредитного портфеля третьої групи банків у всіх вкладеннях становить 6%.

Тенденції кредитних вкладень банків третьої групи впродовж останніх 5 років наведено у таблиці 2.3. і рисунку 2.5.

Таблиця 2.3.

Динаміка обсягів кредитних вкладень третьої групи банків [61-65]

Роки	Надані кредити, всього, млн. грн.	Юридичним особам, млн. грн.
01.01.2008 р.	41867	26553
01.01.2009 р.	49334	30288
01.01.2010 р.	43814	32016
01.01.2011 р.	44168	33287
01.01.2012 р.	49710	38876

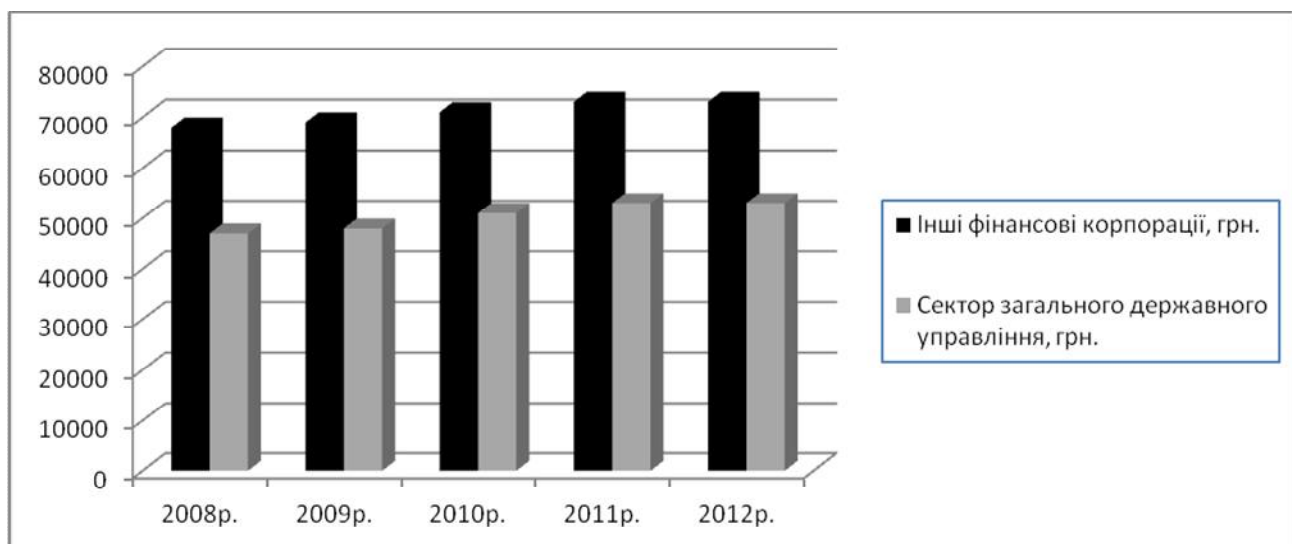

Рис. 2.5. Зміна обсягів кредитних вкладень банків третьою групою юридичним особам [61-65]

У третьої групи банків спостерігається зростання наданих кредитів у 2009 р. порівняно з 2008 р. У 2010 р. обсяг кредитів зменшився. Потім знову

відбувається зростання їх обсягу, і вже на 2012 р. обсяг наданих кредитів досягнув того ж рівня, що й у 2009р. і становив 49710 млн. грн.

Розміри кредитів наданих юридичним особам з кожним роком зросли на невелику суму і вже у 2012 р. становлять 38876 млн. грн.

Четверта група банків є малою групою, питома вага кредитного портфеля у всіх вкладеннях станом на 01.01.2012 р. становить 8%.

Тенденції кредитних вкладень банків четвертої групи впродовж останніх 5 років наведено у таблиці 2.4. і рисунку 2.6.

Таблиця 2.4.

Динаміка обсягів кредитних вкладень четвертої групи банків [61-65]

Роки	Надані кредити, всього, млн. грн.	Юридичним особам, млн. грн.
01.01.2008р.	22006	21103
01.01.2009р.	54526915	36779
01.01.2010р.	53610	39443
01.01.2011р.	52871	39981
01.01.2012р.	65274	49767

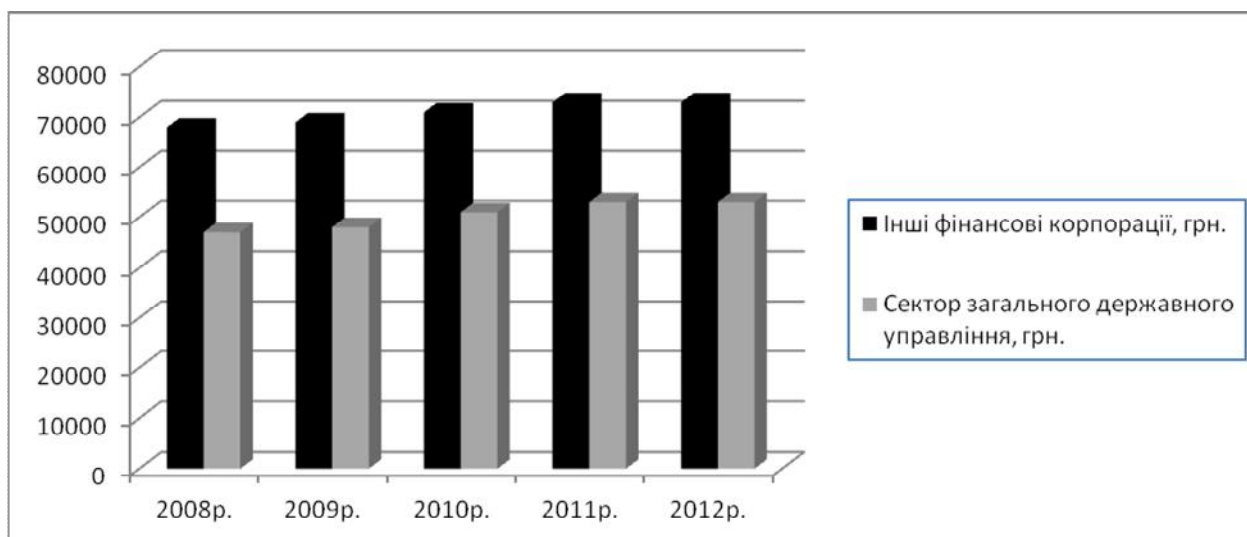

Рис.2.6. Зміна обсягів кредитних вкладень банків четвертою групою юридичним особам [61-65]

Аналізуючи обсяг наданих кредитів четвертій групі банків, можна ствердити, що фінансова криза відбилася на їх кредитній діяльності незначною мірою. Обсяг наданих кредитів у 2009 р., порівняно з 2008 р, досяг надзвичайно

великого розміру і становив 54526915 млн. грн. Протягом 2010-2011 р. обсяг кредитів поступово зростав і у 2012р. становив 65274 млн. грн.

Кредит в ринковій економіці необхідний юридичним особам для стимулювання їх ефективної діяльності. Аналізуючи обсяг кредитних вкладень для кожної групи банків можна зробити висновок, що перша група банків найбільше впливала на кредитування юридичних осіб, а найменше – третя група банків, оскільки їх питома вага становила 6%.

Протягом 2007-2008 років економіка країни розвивалася стабільно і банки надавали кредити щороку у більшому обсязі, але фінансово-економічна криза знизила до них довіру через відтік депозитів і високий рівень інфляції. Лише зараз невеликою мірою починає зростати довіра до банківських установ і незначними темпами зростає обсяг кредитування юридичних осіб.

Протягом 2012 р. кредитна діяльність банків була помірною. Кредитування здійснювалось переважно в національній валюті. У період серпня і вересня 2012р. кредитна підтримка банками економіки зросла [17, с. 56].

Основним позичальником залишається сектор не фінансових корпорацій. Серед кредитів, які були надані у вересні переважно зросли залишки короткострокових кредитів у гривнях.

У січні - вересні 2012 р. кредити, надані резидентам зросли на 1,1%, і становили 810, 5 млрд.грн. [17, с. 58].

Протягом 2012 р. кредитування здійснювалося переважно у національній валюті, залишки зросли на 28,0 млрд. грн. або 5,9% до 506,6 млрд. грн. Залишки за кредитами наданими в іноземній валюті зменшилися на 19, 4 млрд. грн. або 6,0% до 303, 8 млрд. грн.

У розрізі строків погашення приріст спостерігається за кредитами до 1 року у вересні - на 2,2 %, з початку року на 11,6%, в річному обчисленні - на 17,9%. Залишки за довгостроковими кредитами скорочуються. Залишки за кредитами протягом серпня - вересня 2012 р. ми можемо детальніше відобразити у таблиці 2.5.[17, с. 65].

Таблиця 2.5.

Кредити за секторами економіки в 2012 р.

Показники	Серпень		Вересень		
	Залишки на кінець періоду, млрд. грн.	Зміна в річному обчисленні, %	Залишки на кінець періоду, млрд. грн.	Зміна до попереднього місяця, %	Частка в загальному обсязі кредитів, %
Нефінансові корпорації:	589,6	5,5	595,4	4,4	1,0
-до 1р.	277,4	21,6	283,7	19,8	2,3
-від 1 до 5р.	237,1	-5,5	237,4	-6,6	0,1
-більше 5р.	75,1	-6,0	74,3	-6,3	-1,2
Домашні господарства:	189,4	-9,3	189,1	-8,8	-0,2
-до 1р.	36,3	9,0	36,8	7,5	1,3
-від 1 до 5р.	45,5	10,6	45,8	10,1	0,6
-більше 5р.	107,6	-20,0	106,5	-19,1	-1,0
Інші фінансові корпорації	17,3	26,4	18,2	18,9	5,2
Сектор загального державного управління	7,8	-10,5	7,7	-11,1	-0,5
Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства	0,1	-29,4	0,1	-38,0	-4,0
Усього	804,2	1,8	810,5	1,1	0,8

Сьогодні, коли Україна виходить із кризи й спрямовує зусилля на стабільне економічне зростання, актуальною є проблема поліпшення якості кредитного портфеля банків, оскільки значна кількість наданих позик не повертається їм своєчасно, що гальмує подальшу кредитну підтримку банками розвитку реального

сектору економіки й негативно позначається на темпах і масштабах суспільного виробництва. За станом на 01.01.2012 р. прострочені кредити банків становили 79,3 млрд. грн., або 9,6% від загальної суми їх кредитних вкладень [17, с. 72].

Тенденція щодо збільшення обсягів простроченої позичкової заборгованості за кредитами установ банківської системи України окреслилася з 2008 р. і зберігається досі, тоді як обсяги кредитних вкладень то збільшуються, то зменшуються (таблиця 2.6.)

Таблиця 2.6.

**Динаміка кредитного портфеля і простроченої заборгованості банків
України[17, с. 72]**

Назва показника	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.
Кредитний портфель:					
а) млн. грн.	579 858	749 738	717 299	792 047	825 320
б) у % до попереднього періоду	119,5	94,6	96,0	104,9	104,2
Прострочені кредити:					
а) млн. грн.	8776	40 679	77 591	86 354	79 292
б) у % до кредитного портфеля	1,5	5,4	10,8	10,9	9,6
в) у % до попереднього періоду	138,1	225,8	110,9	101,8	91,8

Як видно з даних таблиці з 2008 р по 2012 р. прострочена заборгованість банків в Україні постійно зростала. За цих умов банки змушені збільшувати резерви під кредитні ризики, що негативно позначається на фінансових результатах їх діяльності. Значною мірою проблемна позичкова заборгованість банків позначилася на фінансових результатах і рентабельності їх діяльності: з 2009 р. і донині вона збиткова (за станом на 01.01.2012 р. збитки банків становили

7 708 млн. грн., а рентабельність активів мала від'ємне значення – -0.76%) [17, с. 87].

Значна кількість проблемних кредитів у кредитному портфелі банків і їх негативний вплив на фінансову стабільність як окремих із них, так і банківської системи України в цілому змушують шукати ефективні способи вирішення цієї проблеми.

Узагальнюючи накопичений досвід роботи банків у цій сфері їх діяльності, виокремимо основні методи повернення їх проблемної позичкової заборгованості (рисунок 2.7.)

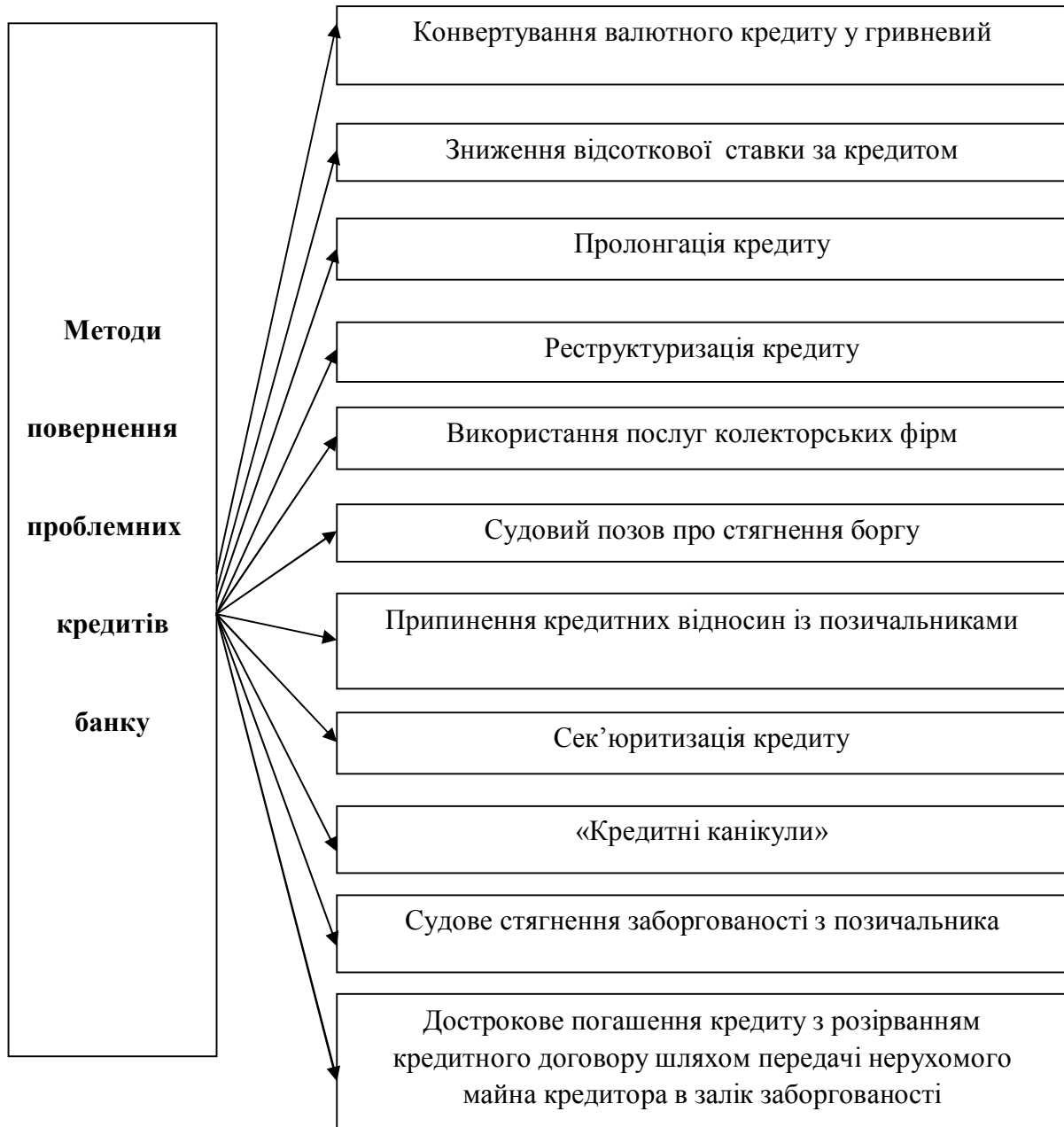

Рис. 2.7. Альтернативні методи повернення банком проблемних кредитів [17, с. 88]

Отже, нині в банківському кредитуванні існують певні проблеми, їх вирішення потребує деякого часу. Також не менш важливим є, перш за все, довіра населення і впевненість в економічній стабільності країни.

Вважаємо, що для запобігання появи проблемної заборгованості банкам потрібно переглянути свою кредитну політику, шляхом введення більш жорстких

вимог для надання кредиту, це може бути перевірка кредитної історії та доходів позичальника.

2.2. Механізм кредитування юридичних осіб, оцінка кредитоспроможності клієнтів банку

Кредитування як метод фінансового забезпечення досить поширеним в економічному житті суспільства. Явище кредитування здійснюється певним організованим чином, тобто можна зазначити існування кредитного механізму.

Легкість залучення кредитних ресурсів, безпечність їх надання та використання є основною передумовою використання тимчасово вільних ресурсів для фінансування розширеного відтворення. Саме кредитний механізм є основним чинником, що визначає легкість використання кредитних ресурсів.

І.Г. Гуцал у своїх дослідженнях розглядає кредитний механізм «як систему дій та організаційно-економічних прийомів, інструментів впливу, за допомогою яких реалізується роль кредиту в суспільному відтворенні, тобто вводиться в дію процес кредитування і регулювання його здійснюється відповідно до дії економічних законів» [28, с. 9].

За С. Мочерним «кредитний механізм-це сукупність принципів, організаційних форм, законодавчих норм, методів і правил, спрямованих на управління кредитом» [33, с. 93].

З.М. Криховецька в своїй праці трактує кредитний механізм як сукупність організаційно-економічних методів, форм, прийомів управління наявними ресурсами, за допомогою яких реалізуються функції та роль кредиту, напрями кредитної політики, яка виходить із загальнодержавних інтересів та інтересів окремих кредитних установ [49, с. 5].

Механізм може бути пов'язаним з розумінням кредиту як категорії, тобто використовуватись для регулювання або управління економічними відносинами щодо розподілу та перерозподілу доданої вартості між економічними суб'єктами у часі на засадах зворотності та строковості. Тобто кредитний механізм представлятиме собою систему форм, методів, важелів та інструментів, що

використовуються чи можуть бути використані для регулювання або управління економічними відносинами стосовно розподілу та перерозподілу доданої вартості між економічними суб'єктами у часі на засадах зворотності та строковості. Структуру механізму кредитування показано на рисунку 2.8.

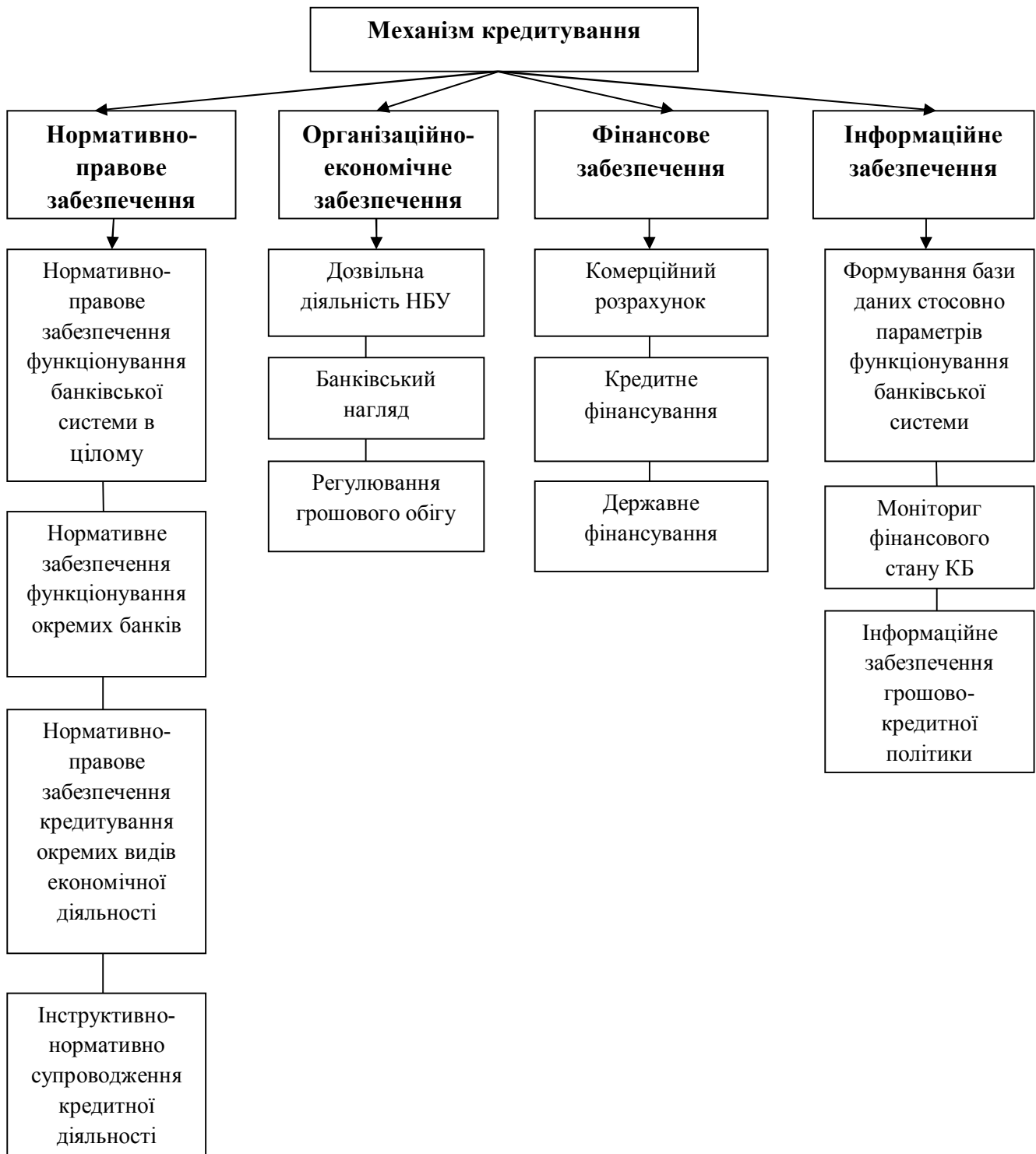

Рис. 2.8. Структура кредитного механізму [2, с. 138]

Як видно з даних рисунку механізм кредитування юридичних осіб складається з таких основних видів забезпечення як нормативно-правове, організаційно-економічне, фінансове та інформаційне.

Особливості становлення банківської системи мають велике значення для аналізу формування й еволюції поняття «кредитоспроможність», розкриття його економічного змісту. Економісти розглядають кредитоспроможність із різних точок зору, які переважали в певний період соціально-економічного розвитку.

Визначення кредитоспроможності позичальника банком - це комплексна якісна оцінка, результат аналізу, під час якого накопичується необхідна для прийняття рішення інформація.

Сьогодні в банках України застосовується досить широкий спектр методик визначення кредитоспроможності позичальника. Кожен банк розробляє власну систему оцінки, враховуючи певні особливості кредитної політики, технологічний потенціал, спеціалізацію, конкретні умови кредитного договору, пріоритети в роботі, позиціонування на ринку, стан взаємовідносин із клієнтами, рівень економічної та політичної стабільності в державі [15, с. 54].

Протягом багатьох років банки на практиці використовували різні системи оцінки кредитоспроможності клієнтів. Деякі з них використовуються і сьогодні.

Розгляд фінансових показників не є достатнім для виявлення рівня кредитоспроможності позичальника. Аналіз якісних і кількісних показників дали змогу перейти до поняття кредитного рейтингу.

Рейтинг кредитоспроможності - це оцінка ризику позичальника на основі рейтингових критеріїв.

На сучасному етапі кредитний рейтинг є основою системи управління кредитним ризиком.

Процес присвоєння кредитного рейтингу полягає в переході від декількох показників, властивих діяльності позичальника, до агрегованого значення одного показника, що характеризує клас кредитоспроможності. Поява рейтингу зумовлена необхідністю визначення єдиного показника, що має високий рівень інформативності при аналізі кредитоспроможності.

Кредитний рейтинг використовується банками для різних цілей, зокрема для:

- визначення вартості ресурсів (низький рівень кредитоспроможності збільшує надбавку за ризик, зменшуючи таким чином привабливість залучення коштів);
- формування резервів під можливі втрати за позиками;
- визначення лімітів кредитування;
- аналізу кредитного портфеля в розрізі класів кредитного рейтингу з метою оцінки кредитного ризику;
- винагороди кредитних працівників [15, с. 58].

Оцінювання кредитоспроможності позичальника охоплює такі складові:

- 1) вивчення кредитної історії підприємства, його репутації в банку;
- 2) оцінка позиції підприємства на ринку і його співпраця з контрагентами (термін функціонування підприємства за поточним профілем діяльності, частка ринку, залежність від постачальників та покупців тощо);
- 3) аналіз фінансового стану позичальника на основі даних фінансової звітності та первинних документів;
- 4) оцінювання якості управління і контролю (рівень кваліфікації, професіоналізм і особисті якості керівника, наявність системи внутрішнього аудиту тощо) [1, с. 156].

Порядок визначення кредитоспроможності позичальників регламентується Положенням НБУ «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» від 06.07.2000 р.

У положенні визначено мінімальний перелік фінансових показників, які мають обчислюватися при оцінці кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб, а також ряд інших вимог до оцінювання кредитних ризиків.

Відповідно до положення:

- банки самостійно встановлюють нормативні значення та відповідні бали для кожного показника залежно від його вагомості серед інших показників;

- вагомість кожного показника визначається індивідуально для кожної групи позичальників. Вона залежить від кредитної політики банку, особливостей клієнта, ліквідності балансу, становища на ринку;

- банк визначає клас позичальника за результатами оцінки його фінансового стану на підставі загальної суми балів за основними та додатковими показниками;

- питома вага суми балів за додатковими показниками не може перевищувати 30% від визначеної банком загальної суми балів за результатами оцінки фінансового стану позичальника;

- банки повинні визначати значення показників платоспроможності позичальника та його фінансової стійкості з урахуванням статистичних даних галузі господарства, в якій він працює, а також даних про результати його діяльності;

- залежно від рівня фінансового стану позичальника йому присвоюється один із п'яти класів: А, Б, В, Г чи Д [70].

Водночас складність оцінки кредитоспроможності зумовлює застосування різноманітних підходів до такого завдання-залежно від особливостей позичальників та від намірів банку-кредитора. При цьому необхідно підкреслити: різні способи оцінки кредитоспроможності не виключають, а доповнюють один одного, тобто застосовувати їх необхідно комплексно.

Аналіз кредитоспроможності позичальника-юридичної особи здійснюється з урахуванням поточного стану обслуговування позичальником кредитної заборгованості щоразу під час укладання договору про здійснення кредитної операції, а надалі - не рідше ніж одного разу на три місяці.

Кредитний працівник банку повинен використовувати комплексну методику оцінювання платоспроможності і кредитоспроможності позичальника, яка включає систему кількісних показників ступеня кредитного ризику банку, статистичні та експертні методи оцінювання кредитного ризику, а також логіко-імовірнісне моделювання схеми реалізації кредитної операції та кредитних зв'язків з позичальником (рис. 2.9.)

Рис. 2.9. Комплекс заходів для аналізу кредитоспроможності позичальника-юридичної особи [19, с. 275]

Оцінювання фінансово-економічного стану позичальника-юридичної особи здійснюється кредитним експертом банківської установи на основі комплексу показників, які найбільш повно відбивають фінансовий стан клієнта.

Для отримання достовірнішої інформації про позичальника кредитний працівник повинен здійснювати аналіз фінансового стану за останній звітний період та за попередній звітний період [19, с. 276].

Механізм оцінювання кредитоспроможності потенційних позичальників – юридичних осіб в сучасних умовах складається із двох основних етапів:

- аналіз фінансового стану;
- аналіз якісних показників діяльності підприємства.

При оцінці фінансового стану позичальника юридичної особи основними економічними показниками є наступні:

- платоспроможність;
- фінансова стійкість;
- обсяг реалізації;
- обороти за рахунками;
- склад та динаміка дебіторсько-кредиторської заборгованості;
- собівартість продукції;
- прибутки та збитки;
- рентабельність;
- кредитна історія.

Платоспроможність позичальника визначається за такими показниками: 1) коефіцієнт миттєвої ліквідності, що характеризує те, як швидко короткотермінові зобов'язання можуть бути погашені високоліквідними активами. Він показує, яка частина поточних зобов'язань може бути погашена негайно, тобто за рахунок високоліквідних активів (нормативне значення коефіцієнта не менше ніж 0,2).

2) коефіцієнт поточної ліквідності, що характеризує можливість погашення короткотермінових зобов'язань встановлені строки. Його розраховують діленням суми ліквідних активів на поточні зобов'язання підприємства (нормативне значення показника - не менше ніж 0,5).

3) коефіцієнт загальної ліквідності або коефіцієнт покриття, що характеризує те, наскільки обсяг короткотермінових зобов'язань і розрахунків можна погасити за рахунок усіх ліквідних активів. Він показує співвідношення усіх оборотних активів підприємства і його поточних зобов'язань (оптимальне теоретичне значення – не менше ніж 2,0).

Якщо значення показника є більшим ніж 1,5 - підприємство є платоспроможним і його якісні показники підтверджують тенденцію подальшого економічного розвитку. Необхідно зауважити, якщо значення показника перевищує рівень 2,0- 2,5, це свідчить про наявність невикористаних резервів і ставить під сумнів потребу в кредиті.

Фінансова стійкість позичальника визначається за такими показниками:

1) коефіцієнт маневреності власних коштів, що характеризує величину власного капіталу, спрямовану на поповнення обігових коштів (оптимальне значення показника - не менше ніж 0,5)

2) коефіцієнт незалежності характеризує ступінь фінансового ризику, тобто співвідношення позикового і власного капіталу (оптимальне теоретичне значення - не більше ніж 1,0).

3) коефіцієнт автономності (оптимальне значення - більше ніж 0,5) дає змогу оцінити частку власників у загальній вартості майна підприємства. Цей показник характеризує позичальника у перспективі, дає якісну картину фінансової стійкості підприємства. Він є одним із головних під час оцінювання кредитоспроможності клієнта банку в зарубіжних країнах.

Рентабельність позичальника визначають за такими показниками:

1) коефіцієнт рентабельності продажу, який відображає ефективність господарської діяльності підприємства;

2) коефіцієнт рентабельності активів, який визначає, скільки чистого прибутку отримує підприємство від використання 1 грн активів, тобто характеризує, наскільки ефективно підприємство використовує свої кошти [70].

Аналіз якісних показників діяльності підприємства включає в себе 4 елементи (рисунок 2.10.).

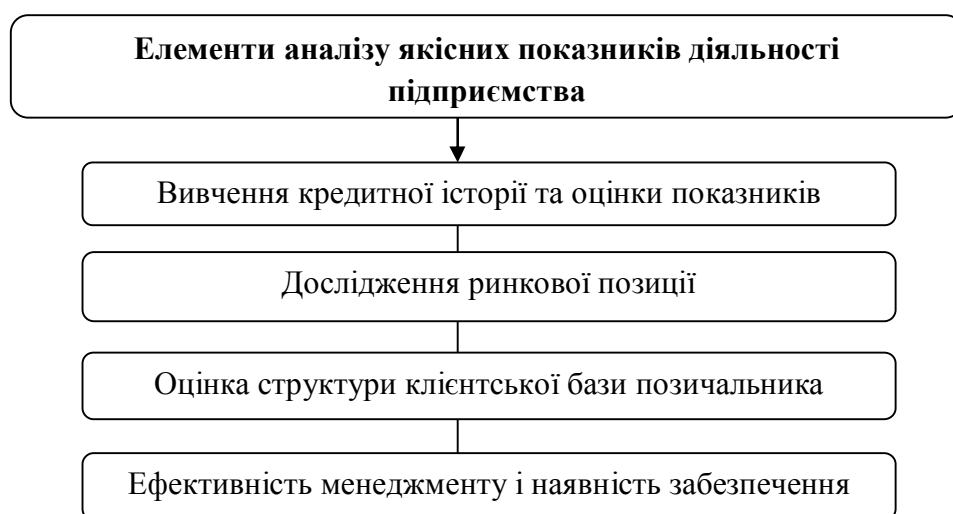

Рис. 2.10. Елементи аналізу якісних показників діяльності підприємства [47, с.

Розглянемо детальніше перелічені елементи:

1. Вивчення кредитної історії та оцінки показників, що характеризують діяльність підприємства на ринку і його співпрацю з контрагентами (термін функціонування підприємства за поточним профілем діяльності, джерела погашення кредиту, залежність від постачальників та покупців).

2. Дослідження ринкової позиції передбачає ознайомлення банку з такими аспектами діяльності позичальника, як володіння торговою маркою, конкурентоспроможність продукції і попит на неї, віддаленість від постійних постачальників та покупців.

3. Оцінка структури клієнтської бази позичальника: невелика кількість клієнтів у потенційного позичальника підвищує ризик кредитування, широка база клієнтів – зменшує кредитний ризик банку, адже з більшою ймовірністю гарантує реалізацію виробленої продукції та забезпечення прибутковості діяльності підприємства.

4. Ефективність менеджменту і наявність забезпечення (застава, гарантія, поручництво) [47, с. 239].

Отже, правильно визначена система оцінки кредитоспроможності позичальника банком забезпечує його від ризиків і загроз, а саме ризику неповернення кредитів і банкрутства банку. Не існує й досі єдиної досконалої методики для оцінювання кредитоспроможності позичальника, усі вони мають певні вади.

Тому варто використовувати комплексну оцінку кредитоспроможності позичальника, де б вдало поєднувались і враховувались як кількісні, так і якісні показники.

2.3.Контроль банку за виконанням позичальником умов кредитування

Кредитні операції є найдохіднішими серед інших операцій, що здійснюють банки, проте вони є і найризикованішими, оскільки їм властивий певний рівень неповерненості грошових коштів.

Сучасний етап розвитку банківського кредитування в Україні дає підстави стверджувати про недостатність зусиль банків, спрямованих на здійснення ефективного контролю за виконанням умов кредитних операцій, в результаті чого процес кредитування супроводжується зростанням обсягів простроченої позичкової заборгованості. Без відповідного реагування така тенденція може призвести до ще більшої дестабілізації банківського сектора України. У зв'язку з цим існує необхідність впровадження заходів, спрямованих на підвищення ефективності банківського контролю за кредитними операціями, що сприятиме налагодженню ефективної організації кредитного процесу і зменшенню частки неповернених кредитів [31, с. 46].

Суспільні відносини, що виникають з приводу кредитування, є істотним та невід'ємним елементом економіки. Сучасний майновий обіг неможливо уявити без широкого розвитку кредитних відносин. Без кредитної підтримки неможливо забезпечити швидке і цивілізоване становлення фермерських господарств, підприємств малого бізнесу, впровадження інших видів підприємницької діяльності на внутрішньодержавному і зовнішньому економічному просторі.

Недостатнє правове регулювання зазначених відносин призводить до обмеженого використання існуючих кредитних механізмів, у зв'язку з чим банки несуть додаткові ризики від застосування недостатньо врегульованих кредитних механізмів. Внаслідок цього виникає необхідність в удосконаленні законодавства, яке регулює відносини в зазначеній сфері.

Протягом усього терміну дії кредитного договору, укладеного із суб'єктом господарювання, комерційний банк здійснює внутрішній контроль за кредитною операцією.

Оскільки метою внутрішньобанківського контролю є оперативний аналіз корпоративного кредитування банку та узагальнення його результатів з обов'язковим повідомленням правління банку, він поєднує в собі бухгалтерський та адміністративний контроль. Особливості здійснення контролю банку за операціями з кредитування юридичних осіб відображено на рисунку 2.10.

Рис. 2.10. Система банківського контролю за операціями з кредитування юридичних осіб [69].

Бухгалтерський контроль - це «сукупність процедур, що дають змогу забезпечити збереження активів банку та достовірність звітності, що складається службою бухгалтерського обліку на основі даних, отриманих від операційних підрозділів».

Бухгалтерський контроль за операціями з кредитування юридичних осіб повинен включати такі заходи:

- забезпечення правильного і безпомилкового відображення кредитних операцій відповідно до їх економічного змісту;

- перевірка виконання операцій з видачі кредитних коштів тільки з дозволу керівництва банку;
- ефективне функціонування системи документообігу за операціями з кредитування суб'єктів господарювання;
- відображення кредитних операцій відповідно до вимог облікової політики банку.

Адміністративний контроль- це «сукупність процедур, згідно з якими керівник банку делегує свої повноваження, зокрема такі: збереження цінностей та активів; безпека працівників банку; ефективність, продуктивність і безпека процедур обробки інформації; наявність процедур, які чітко розмежують завдання та відповідальність служб і працівників банку».

Адміністративний контроль за операціями з кредитування юридичних осіб повинен передбачати розподіл повноважень між уповноваженими співробітниками банку таким чином, щоб жоден працівник чи група працівників «не мали змоги зосередити у своїх руках усі необхідні повноваження для здійснення кредитних операцій» [69].

Роль та місце контролю в кредитній політиці банку є актуальною проблемою сьогодення.

На думку А. Ібрагімової, якісне проведення, всіх без винятку, процедур кредитного процесу є єдиним і найефективнішим способом забезпечення його прибутковості та зниження ризику кредитних операцій [39, с. 43].

У той же час, А. В. Череп розглядає кредитний контроль як частину стратегії поліпшення якості управління кредитними ризиками, що в свою чергу є передумовою підвищення ефективності банківської діяльності та конкурентоздатності банку [94, с. 44].

Нагляд за використанням кредиту банки здійснюють для впевненості в стійкості фінансового стану і у виконанні клієнтами умов кредитної угоди, а також для пошуку нових можливостей ділового співробітництва.

Нагляд за позичкою необхідний для виявлення ознак тимчасових фінансових труднощів з погашенням заборгованості. Такий нагляд необхідний як на початкових

стадіях процесу кредитування для максимального збільшення ефекту від корегуючих дій банку і зниження його збитків, так і на етапах аналізу кредитної заявки та її виконання. Кожний банк здійснює контроль за виконанням умов кредитного договору в відповідності до кредитної політики.

Кредитний підрозділ установи банку здійснює постійний контроль за виконанням позичальниками умов кредитних договорів, а саме цільовим використанням наданих коштів, своєчасним і повним його погашенням, сплатою процентів, комісій та інших платежів.

Для забезпечення ефективного контролю за виконанням умов кредитного договору кредитний фахівець по кожному позичальнику формує кредитну справу.

Документи в кредитній справі групуються за такими ознаками:

- документи стосовно надання позички;
- матеріали щодо забезпечення позички;
- документи для визначення плато- та кредитоспроможності позичальника;
- матеріали, що характеризують кредитний проект;
- юридичні документи;
- поточне листування з питань кредитування по конкретному проекту;
- документи по бухгалтерському обліку позички, інші документи [58, с. 112].

Протягом усього строку дії кредитного договору кредитний працівник повинен:

1. Після надання позики протягом одного тижня розробляти та затверджувати у керівника структурного підрозділу, установлює план роботи по кожній позиці.

2. Постійно підтримувати ділові контакти з позичальником. У разі ухилення позичальника від контактів або зміни реквізитів без повідомлення банку негайно з'ясувати причини несвоєчасного інформування банку та повідомити фахівців служби безпеки банку, а, при необхідності, розпочинає розшук позичальника через органи внутрішніх справ або суд.

3. Проводити перевірки з питань правильності ведення бухгалтерського обліку, достовірності наданих звітів, хід виконання кредитного проекту, цільового

використання позики, стану розрахунків, дебіторсько-кредиторської заборгованості, касової дисципліни, стану збереження заставленого майна.

4. Що кварталу на підставі фінансової та бухгалтерської звітності позичальника, не пізніше 25 числа місяця, наступного за звітним періодом, здійснювати аналіз діяльності позичальника, його фінансового стану.

5. За результатами такого аналізу оформлює довідку з висновками та пропозиціями щодо подальшого кредитування та надає її на розгляд керівника установи банку.

6. Контролювати своєчасність погашення позичок, сплату процентів та інших платежів по кредитному договору.

7. Не пізніше ніж за два тижні до настання кожного строку погашення позички та за тиждень до терміну сплати процентів вивчати можливості виконання позичальником зобов'язань перед банком в обумовлений договором строк на підставі даних позичальника про надходження коштів на розрахунковий рахунок і видатків з нього з урахуванням наявності першочергових платежів [8, с. 56].

Якщо у позичальника виникли труднощі з реалізацією продукції, товарів, наданням послуг, знизилася обсяги реалізації та з інших об'єктивних причин, а також вжиті заходи по своєчасному погашенню позички виявились безрезультатними за письмовими клопотанням позичальника банком може бути розглянуто питання про надання відстрочки погашення основного боргу або процентів за діючим у банку порядком.

У разі несвоєчасного погашення боргів банку при відсутності домовленості про відстрочення платежу банк має право:

- віднести заборгованість на окремий рахунок для обліку простроченої заборгованості в термін не пізніше наступного дня з моменту настання дати погашення заборгованості за кредитним договором;

- протягом трьох днів надсилає позичальнику та поручителю претензійного листа в якому обов'язково зазначає суму боргів, пропонує найближчим часом подати перелік заходів щодо погашення прострочених боргів і попереджає, що в разі непогашення боргу протягом 30 днів матеріали буде передано до арбітражного суду, здійснено виконавчий напис на договорі застави.

-застосовує штрафні санкції у розмірах, передбачених кредитним договором та чинним законодавством ;

- повідомляє службу безпеки банку про непогашення боргу:

- при непогашенні боргу понад 15 днів надсилає повідомлення відділу по роботі з проблемними позичками [70].

Позичальники можуть бути розділені банком за рейтингом надійності на п'ять класів:

1. Клас « А » - фінансова діяльність позичальника дуже добра, що свідчить про можливість своєчасного виконання зобов'язань за кредитними операціями, погашення основної суми боргу та відсотків за ним відповідно до умов кредитної угоди;

2. Клас « Б » - фінансова діяльність позичальника близька до класу «А», але ймовірність підтримування її на цьому рівні протягом тривалого часу є низькою;

3. Клас « В » - фінансова діяльність позичальника задовільна і потребує більш детального контролю;

4. Клас «Г» - фінансова діяльність позичальника незадовільна, і спостерігається її нестабільність протягом року, є високий ризик значних збитків, ймовірність повного погашення кредитної заборгованості та відсотків за нею є низькою;

5. Клас «Д» - фінансова діяльність незадовільна, є збитки, кредитна операція не забезпечена ліквідною заставою, ймовірність виконання зобов'язань з боку позичальника банку практично нульова [48, с. 151].

Виходячи з погашення позичальником кредитної заборгованості за основним боргом та відсотків за ним погашення є :

- добрим, якщо заборгованість за позикою та відсотки за нею сплачуються у встановлені строки, та за позикою, пролонгованою один раз на строк не більше 90 днів;

- слабким, якщо прострочена заборгованість за позикою та відсотки за нею становлять не більше 90 днів, чи заборгованість за позикою, пролонгованою на строк понад 90 днів, за якою відсотки сплачуються;

- недостатнім, якщо прострочена заборгованість за позикою та відсотки за нею становлять понад 90 днів, чи заборгованість за пролонгованою позикою понад 90 днів та відсотки сплачуються.

Відповідно до даних критеріїв кредитний портфель банків класифікується за такими групами, що відображені в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7.

Класифікація кредитного портфеля за погашенням заборгованості [48, с. 154]

Фінансовий стан (клас)	Погашення заборгованості		
	Добре	Слабке	Недостатнє
А	Стандартний	Під контролем	Субстандартний
Б	Під контролем	Субстандартний	Сумнівний
В	Субстандартний	Сумнівний	Безнадійний
Г	Сумнівний	Безнадійний	Безнадійний
Д	Безнадійний	Безнадійний	Безнадійний

У процесі аналізу своєчасності повернення позик потрібно:

- а) визначити суму простроченої заборгованості за позиками банку і процентів за ними;
- б) проаналізувати зміну цієї суми в динаміці;
- в) проаналізувати структуру простроченої заборгованості у розрізі клієнтів;
- г) проаналізувати давність її виникнення;
- д) визначити причини виникнення простроченої заборгованості у кожному випадку;
- ж) визначити суму і питому вагу позичок, погашених через рахунок прострочених позик у загальній сумі позичок;
- з) проаналізувати заходи, які вживає банк для стягнення простроченої заборгованості і процентів.

Резерв на покриття можливих втрат за кредитами формується не лише з метою хеджування кредитного ризику, але й для підтримання стабільності банківської системи в цілому.

Резерв для покриття можливих збитків належить до планових резервів. Його формування повинно здійснюватись комерційними банками в обов'язковому порядку згідно з методикою, затвердженою НБУ.

Призначення резерву - відшкодування можливих збитків за всіма видами наданих кредитів. Причому за рахунок резерву підлягають покриттю лише втрати за основним боргом. Покриття за рахунок резерву несплачених позичальником відсотків та комісій за кредитними операціями не дозволяється [48, с. 156].

На підставі класифікації позик за ступенем ризику комерційний банк створює резерв щодо кожної їх групи. На підставі класифікації валового кредитного ризику та врахування прийнятого забезпечення банк визначає чистий кредитний ризик за кожною кредитною операцією і зважає його на встановлений коефіцієнт резервування.

Таблиця 2.8.

Рівень резерву щодо кожної групи позичок [48, с. 157]

Групи позичок	Рівень резерву
Стандартні	2%
Під контролем	5%
Субстандартні	20%
Сумнівні	50%
Безнадійні	100%

Підбиваючи підсумки, наголосимо, що для успішного розвитку банківського кредитування, спрощення доступу до кредитних ресурсів, зменшення процентних ставок за користування кредитами комерційним банкам слід ефективніше проводити роботу з позичальником на всіх етапах кредитного циклу.

Отже, всебічний контроль зі сторони банку за цільовим використанням позик здатний забезпечити своєчасність і повноту повернення заборгованості, не допустити проблемних та сумнівних щодо повернення позик.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

З настанням кризи НБУ змушений був втручатись у розвиток кредитного ринку, змінивши резервування за валютними кредитами, надавши великий обсяг кредитів рефінансування тощо. Тим самим спас багато банків від краху.

Отже, своєчасний та комплексний аналіз забезпечує ефективне та своєчасне втручання у цей процес Національного банку. Кредит в ринковій економіці необхідний юридичним особам для їх ефективної діяльності. Аналізуючи обсяг кредитних вкладень для кожної групи банків можна зробити висновок, що найбільше впливала на кредитування юридичних осіб перша група банків, а найменше – третя група банків, оскільки їх питома вага становила 6%. Протягом 2007-2008 років економіка країни розвивалася стабільно і банки надавали кредити щороку у більшому обсязі, але фінансово - економічна криза знизила довіру до банків через відтік депозитів і високий рівень інфляції. Лише зараз незначною мірою починає зростати довіра до банківських установ і незначними темпами зростає обсяг кредитування юридичних осіб [17, с. 96].

Для подолання кризових явищ в банківській системі, на нашу думку, необхідно проводити такі заходи, які стосуються внутрішньої макроекономічної і зовнішньоекономічної політики, ліквідація розривів між активами і зобов'язаннями, зниження нормативів мінімальних резервних вимог для комерційних банків, підвищення фінансової дисципліни, дієвості банківського нагляду і внутрішнього контролю в банках [43, с.11].

Правильно визначена система оцінки кредитоспроможності позичальника банком забезпечує його від багатьох ризиків і загроз, а саме ризику неповернення кредитів і банкрутства. Не існує й досі єдиної досконалої методики для оцінювання кредитоспроможності позичальника, усі вони мають певні вади. Тому варто, на наш погляд, використовувати комплексну оцінку кредитоспроможності позичальника, де б вдало поєднувались і враховувались як кількісні, так і якісні показники.

Правильність оцінки кредитоспроможності позичальника залежить і від таких факторів, як форма власності підприємства та специфіка його діяльності.

Тому кожен банк вибирає для себе прийнятну систему аналізу і оцінки кредитоспроможності, в основу якої, зазвичай, покладено методичні рекомендації Національного банку України [47, с. 239].

Для успішного розвитку банківського кредитування слід ефективніше проводити роботу з позичальником на всіх етапах кредитного циклу. Всебічний контроль зі сторони банку за цільовим використанням позик здатний забезпечити своєчасність і повноту повернення заборгованості, не допустити проблемних та сумнівних щодо повернення позик.

РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

3.1. Методи підвищення ефективності кредитування

Механізм впливу кредиту на економіку країни проявляється таким способом: запровадження кредитування - зростання сукупного попиту - зростання сукупної пропозиції - збільшення надходжень до державного бюджету у вигляді податків - покращення рівня соціальної захищеності населення країни.

Кредитування - це вирішення проблеми тимчасового дисбалансу готівки та поточних витрат населення з одної сторони, і сприяння зростанню можливостей держави підтримувати належний рівень життя її населення з іншої сторони [35, с. 45].

Активне збільшення банками обсягів кредитування юридичних осіб стимулювалося ліберальною монетарною політикою Національного банку України, а також зростанням попиту на кредити в іноземній валюті.

На сучасному етапі у діяльності банків виникає необхідність зменшувати обсяг проблемних кредитів в структурі кредитного портфеля, а також не допускати їх виникнення у майбутньому для забезпечення фінансової стійкості банку, підтримки та довіри до банківської системи з боку населення.

Недосконале управління банківськими ризиками стало причиною погіршення якості кредитних портфелів, уповільнило і загальмувало зростання галузі загалом, а в багатьох випадках унеможливило подальшу кредитну діяльність більшості банків. Варто звернути увагу на те, що наслідки фінансової та економічної кризи значно вплинули на прибутковість банківських установ всіх країн світу.

Найважливішим чинником виникнення проблем у світовій банківській діяльності, так і в Україні, постає якість активів, а саме, збільшення питомої ваги проблемних кредитів.

В економічній літературі під проблемними кредитами розуміють такі кредити, за якими своєчасно не проведені один чи кілька платежів, значно

знизилась ринкова вартість забезпечення, виникли обставини, за яких банк матиме сумнів щодо повернення позики [29, с. 78].

Тому, щоб такого не допустити, банківська установа повинна постійно здійснювати контроль за виконанням позичальниками умов кредитного договору, цільовим використанням кредиту, своєчасним і повним його погашенням і сплатою процентів за ним. Водночас, як свідчить досвід кредитної діяльності банків, за час реалізації кредитного договору можуть виникнути різні обставини, які негативно впливають на своєчасність погашення кредитної заборгованості з боку позичальників. Сукупність таких обставин може мати як об'єктивний, так і суб'єктивний характер.

З'ясуємо причини сьогоденної проблемної заборгованості вітчизняних банків.

Світова фінансова криза, вплив якої особливо гостро відчуває Україна, продемонструвала нездатність вітчизняної банківської системи протистояти її викликам, мобільно пристосовуватись до постійно змінюваних ринкових умов.

Найбільшою проблемою у банківській системі України є нестабільність банківської ліквідності, яку в умовах світової фінансової кризи спричинили іноземні інвестори, які в спішному порядку повернули вкладені ними раніше кошти до своїх країн з метою їх більшої захищеності.

Негативний вплив на банківську ліквідність мало масштабне вилучення вкладів населення з банківської системи. Очікуваний обвал ринку нерухомості, зниження цін на товари, які становлять основу українського експорту, стрімке зростання безробіття, затримки з виплатою заробітної плати і постійне знецінення доходів громадян, пов'язане з інфляцією, негативно позначилися на спроможності позичальників виконувати свої зобов'язання [45, с. 96].

Запорукою ефективної діяльності банку є налагодження системи чіткого делегування повноважень та розподілу обов'язків між структурними підрозділами і працівниками фінансової установи у процесі виконання банківських операцій. Досягнення цілей банку також безпосередньо залежить від раціонального використання потенціалу працівників, якісної організації їх роботи.

На практиці проведення і супроводження позичкових операцій комерційного банку здійснюються відповідними структурними підрозділами, умовно поділеними на фронт-офіс, мідл-офіс та бек-офіс.

Під фронт-офісом розуміють підрозділ банку, який виконує роль його представника перед клієнтом та виступає ініціатором операції. Фронт-офіс при обслуговуванні кредитних операцій організації складається із кредитного департаменту і департаменту клієнтської бази.

Мідл-офіс у системі організації процесу банківського кредитування виконує функцію контролю та моніторингу за здійсненням кредитних операцій. До його складу входять три підрозділи: фінансово - бюджетне управління, департамент економічного аналізу та управління ризиками, управління внутрішнього аудиту.

Структурний підрозділ, що забезпечує продовження операції, розпочатої фронт-офісом, шляхом здійснення реєстрації, перевірки, звірки, обліку та контролю всіх операцій, названо бек-офісом. Він забезпечує «фізичну» реалізацію кредитних операцій банку поділений на чотири структурні підрозділи, а саме: департамент бухгалтерського обліку та звітності, юридичний департамент, операційне управління департаменту клієнтської політики та управління безпеки.

Схематично функції фронт-офісу, мідл-офісу та бек-офісу відображено на рисунку 3.1.

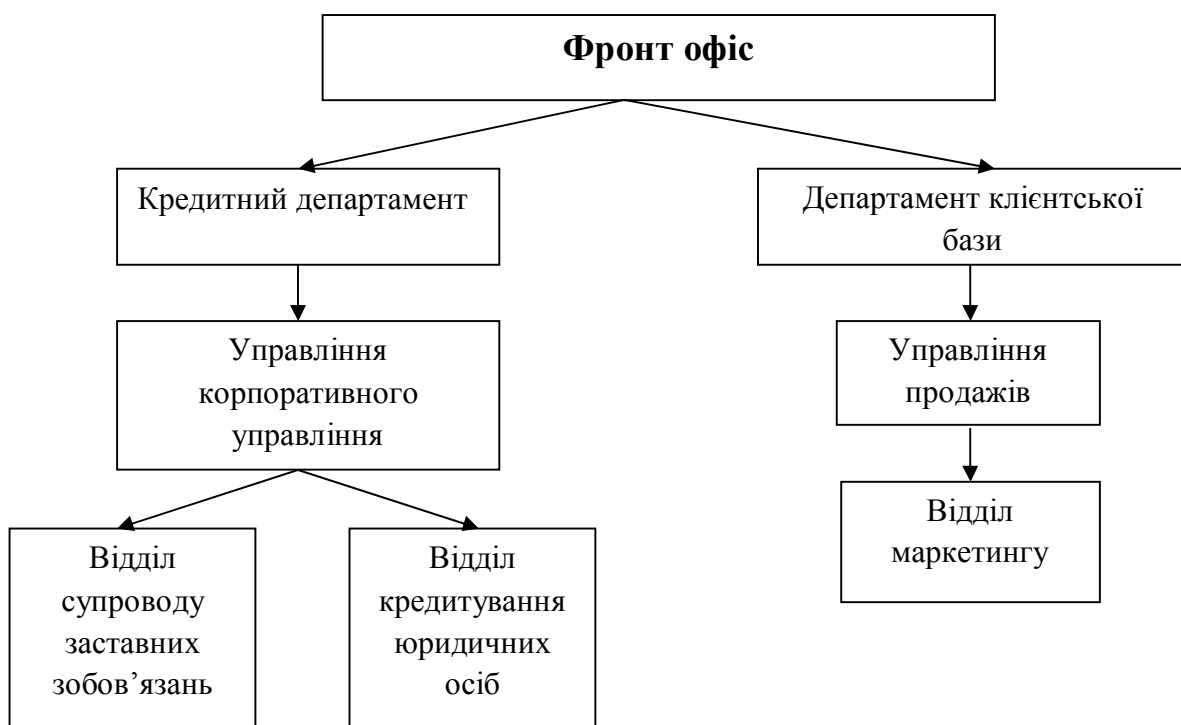

Рис.3.1. Рекомендаційна модель організації кредитних операцій банку та контролю за її здійсненням [52]

Ініціатором будь-якої банківської операції є фронт-офіс, працівники якого забезпечують укладення угод, ідентифікацію операцій з оцінкою ризиків і підрахунком прибутків та збитків. Підрозділи фронт-офісу працюють із клієнтами на фінансовому ринку щодо залучення та розміщення ресурсів, а також надання послуг на комісійних засадах. Мета діяльності фронт-офісу - отримання прибутку, мінімізація впливу ризиків фінансового ринку, протидія конкурентному середовищу, підтримання ліквідної позиції та розширення спектра банківських послуг і банківських продуктів.

Отримані від фронт-офісу документи працівники бек-офісу перевіряють, реєструють, вводять всю необхідну інформацію в автоматизовану систему обробки даних і в подальшому контролюють виконання операції. Він забезпечує дотримання прийнятих стандартів, виконання відповідних процедур обліку та контролю.

З метою запобігання або зменшення операційного ризику в банках пропонується для забезпечення ефективної системи внутрішнього контролю застосовувати методи адміністративного і бухгалтерського контролю.

До методів адміністративного контролю належать: організаційні методи, виробничі методи та метод розподілу функцій.

До методів бухгалтерського контролю належать: метод обліку операцій у повному обсязі, метод захисту і збереження облікової інформації, метод своєчасної звірки та метод оцінки вартості.

На зниження ефективності кредитних операцій впливає частина кредитних проектів, які пройшли процедуру розгляду, але з певних причин не були реалізовані. Більш ретельний і кваліфікований попередній аналіз малоперспективного кредитного проекту фронт-офісом мінімізує вірогідність його подальшого розгляду, що позбавить банк і його фахівців від невиправданих витрат часу та коштів [48, с. 68].

Однією з причин виникнення проблемних позик є помилки, які допущені працівниками банку на стадії аналізу кредитоспроможності потенційних позичальників та їх проектів. Тому цілком логічним було б виконання мідл-офісом функції більш детального контролю кредитних пропозицій, поданих фронт-офісом. Тобто мідл-офіс проводить незалежне визначення адекватності оцінки кредитного ризику, зробленої фронт-офісом. Таке вдосконалення системи внутрішнього контролю за здійсненням кредитних операцій дасть змогу знизити рівень проблемної заборгованості за позичками.

Іншою суттєвою причиною виникнення проблемної заборгованості є невиконання працівниками банку в ході супроводження кредитного проекту всіх необхідних заходів. Аби запобігти цьому, обов'язки щодо супроводження проектів та контролю за виконанням позичальниками умов договорів пропонується покласти на окремий структурний підрозділ банку - мідл-офіс. Регулярний та незалежний моніторинг ризиків на етапі супроводження кредитного проекту підвищить ефективність контролю за ними.

Також однією з причин виникнення проблемних кредитів є відсутність у кредитних закладів потужної скорингової системи, тобто автоматизованого визначення кредитоспроможності клієнта на підставі соціально-демографічних характеристик ще на початковому етапі оформлення кредиту.

Запропонована організаційна структура кредитного процесу, заснована на розмежуванні функцій між працівниками банків, супроводження кредитних проектів та їх обліку між окремими структурними підрозділами, є дієвим засобом підвищення ефективності кредитних операцій. З її запровадженням, по-перше, очікується збільшення обсягу кредитних операцій, і друге - суттєво вдосконалиться система внутрішнього контролю за всіма притаманними кредитним операціям ризиками, що в свою чергу дасть змогу знизити їх рівень, а і же, поліпшити структуру кредитного портфеля та зменшити обсяг проблемної заборгованості. Це сприятиме скороченню витрат банків на формування резервів для відшкодування можливих збитків за кредитними операціями.

Найбільш поширені помилки банків при кредитуванні юридичних осіб відображено на рисунку 3.2.

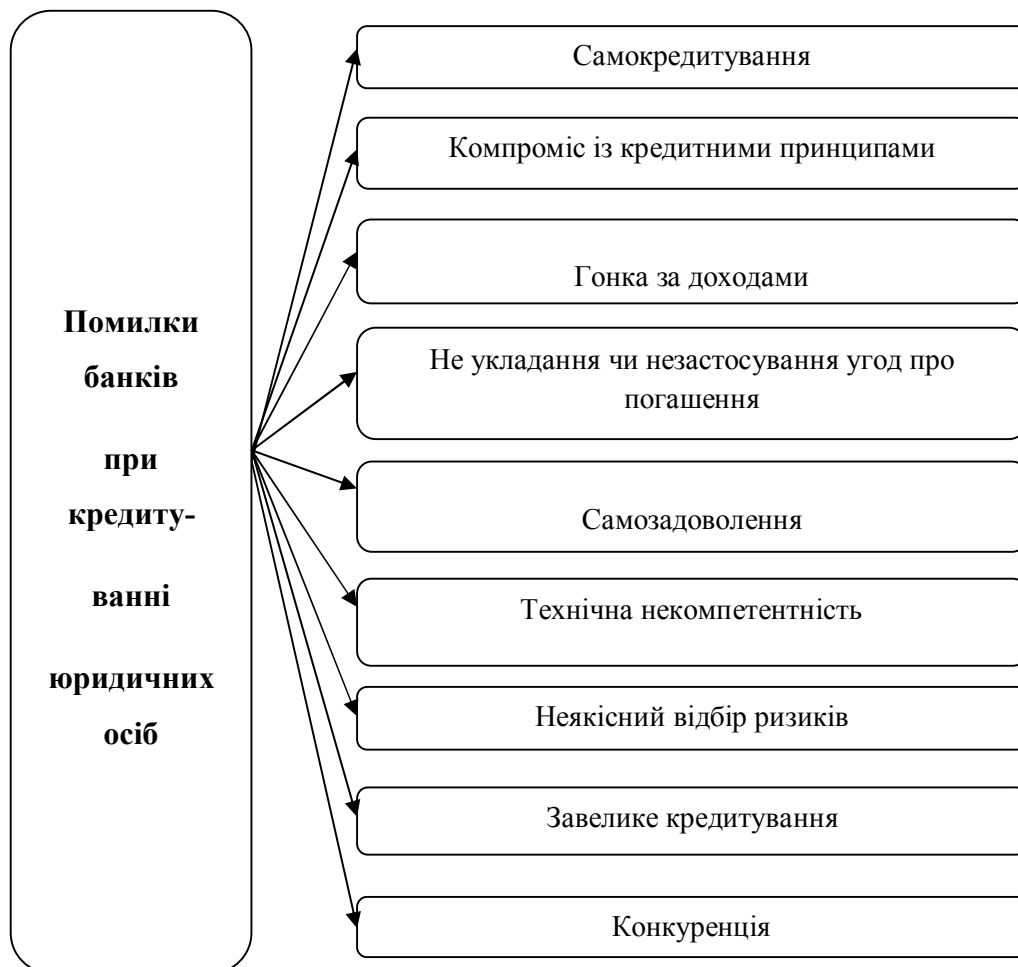

Рис.3.2. Основні помилки банків при кредитуванні юридичних осіб [22, с. 66]

Банки, для того щоб підвищити свою ефективність при кредитуванні юридичних осіб повинні уникати даних помилок, і тоді проблемна заборгованість за кредитами зменшиться.

Однією з можливостей зменшення неповернень за кредитами є функціонування єдиних бюро кредитних історій. Такі інституції вже досить довго існують у державах Європи та Америки, і клієнти розуміють, що кредитна історія - це документально підтверджена репутація [35, с. 48].

В Україні сьогодні діють чотири кредитні бюро, кожне з яких працює окремо.

В більшій мірі банківські установи можуть регулювати проблемну заборгованість власними силами. Методів розв'язання згаданої проблеми існує багато, водночас в сучасних економічних умовах діяльності необхідний пошук нових альтернативних способів роботи із позичальниками.

Для регулювання проблемної заборгованість власними силами банкам необхідно здійснювати набір і відповідне навчання персоналу, вирішувати питання оренди приміщення, забезпечувати працівників засобами праці (комп'ютерами, телефонами), програмним забезпеченням. Саме тому необхідною є співпраця банків з установами, які спеціалізуються саме на поверненні [80, с. 62].

Ефективна діяльність кожної ланки кредитного процесу – це насамперед якісна організація раціональної роботи персоналу, від якого залежить виконання завдань та досягнення цілей банку. Налагодження тісного взаємозв'язку між підрозділами фронт-офісу, мідл-офісу та бек-офісу в процесі кредитування є одним із найголовніших завдань на шляху організації управління трудовими та матеріальними ресурсами банку. Виокремлення мідл-офісу як проміжної ланки між фронт- та бек-офісами є об'єктивною необхідністю, зумовленою потребою мінімізації рівня можливої проблемної заборгованості за кредитами. Таку функцію на практиці виконує управління внутрішнього аудиту.

Слід пам'ятати, що важливе завдання структурних підрозділів бек-офісу щодо операцій з кредитування - це якісне управління фінансовими потоками.

Кожен працівник, який є учасником кредитного процесу, повинен чітко розуміти підхід банку до надання та управління кредитами і нести відповідальність за виконання своєї роботи в межах установлених повноважень.

Визначаючи завдання і обов'язки посадових осіб, не можна забувати про один із найважливіших чинників продуктивності людської діяльності- мотивацію праці. Розробляючи систему заохочення працівників, задіяних у кредитному процесі, треба дотримуватися певних вимог. Винагорода співробітників бек-офісу не повинна залежати від результату діяльності працівників фронт-офісу або рентабельності кредитного департаменту в цілому. Для працівників бек-офісу та мідл-офісу доцільно встановити фіксований розмір заробітної плати з виплатою премії за результатами діяльності банку щоквартально та за річним підсумком. Водночас логічним і справедливим буде використання світової практики: прив'язка винагороди працівників фронт-офісу до отриманого банком доходу.

І.С.Гуцал зазначав : «Отже, для реалізації процесу кредитування як зі сторони банку, так і з сторони боржника, необхідно, щоб їхні інтереси збігалися, тобто, щоб необхідність, доцільність та можливість кредитування відповідали одночасно обом інтересам - з однієї сторони, і саме процес кредитування був достатньо деталізований та прозорий із виокремленням конкретних завдань, обов'язків та відповідальності певних посадових осіб, які забезпечують реалізацію конкретних етапів кредитування, - з іншої» [27, с. 216].

Отже, на нашу думку, оптимальність розподілу повноважень працівників банку щодо здійснення кредитних операцій означає ефективну організацію праці, що безпосередньо впливає на підвищення ефективності організації аналізу кредитної діяльності банку.

3.2.Шляхи вдосколення і перспективи розвитку кредитування юридичних осіб вітчизняними банками

В період глобалізації та євроінтеграції український кредитний ринок переживав як періоди розквіту так і повернення до докризових показників.

Швидке зростання обсягів кредитування до кризи, недоліки в управлінні ризиками, значна частка кредитування в іноземній валюті та різкий економічний спад в країні призвели до того, що обсяг кредитів банківської системи почав зменшуватись.

Процес економічних перетворень, які відбувалися в Україні після проголошення незалежності розпочався з реформи банківської системи, котра продовжує розвиватися й модернізуватися і на сьогодні. Комерційні банки стали центральною ланкою ринкової системи функціонування економіки, в умовах якої банківська справа набуває надзвичайної ваги у суспільному житті [44, с. 234].

Розвивається й удосконалюється також система банківського кредиту. Кредитна діяльність НБУ свідчить про те, що існує тісний зв'язок кредитної діяльності з такими функціями, як здійснення емісії національної валюти, розробка та впровадження грошово-кредитної політики, здійснення регулювання банківської діяльності та нагляду, що пов'язано з:

- необхідністю керованості кредитної діяльності, для чого й розробляється грошово-кредитна політика;
- більшість інструментів грошово-кредитної політики пов'язані один з одним і існує можливість їх взаємовпливу, хоча в умовах трансформаційної економіки України цей взаємовплив не завжди є очевидним;
- грошово-кредитна політика може набувати рестрикційного чи експансійного характеру, збільшуючи чи зменшуючи обсяги кредитування.

Сучасна система кредитування - це модель, за якої функціонують нові методи та форми кредитування, а саме:

- сьогодні змінився підхід банків до організації кредитних відносин;
- відбувся перехід від об'єктного кредитування до кредитування суб'єкта, тобто кредитування юридичної або фізичної особи;
- відбувся перехід до уніфікації методів кредитування клієнтів незалежно від їхнього галузевого підпорядкування та форм власності.

В даний час кредити беруть участь у процесі приватизації державних організацій та управлінні державним боргом. Склалась система багатоваріантного

кредитування, коли позичальники і банки, користуючись своїм правом, обирають найбільш прийнятну для них форму: як кредити, що постійно перебувають в обороті позичальника, так і разові, що покривають тимчасовий розрив у платіжному обороті.

Банківська система України розвивалася прискореними темпами. Переломним у її розвитку став 2008 р., коли вітчизняний банківський сектор і, в першу чергу, кредитна діяльність комерційних банків, у зв'язку із світовою фінансовою кризою зазнали важких ударів.

Послаблення банківської системи України певним чином сприяло переоцінці кредитних ризиків, пов'язаних із кредитною діяльністю. Оскільки до кризи більшість кредитів видавались у іноземній валюті, то через девальвацію гривні знизилась платоспроможність позичальників повертати кошти. У такій ситуації посилились тенденції до зміни структури власності й активного втручання НБУ у фінансову політику [41, с. 56].

Специфіка сучасної практики кредитування полягає в тому, що українські банки не мають завершеного механізму оцінки кредитоспроможності позичальника, що є основою їхньої фінансової безпеки.

Ідентичне впровадження у вітчизняну банківську практику міжнародного досвіду обмежується особливостями функціонування банківської системи України, що з'ясовується відсутністю досконалого відповідного законодавства та належного рівня фінансового контролю в галузі звітності суб'єктів господарювання економіки. Це зумовлює необхідність пошуку та розробки методик оцінки кредитоспроможності позичальника банку, яка б враховувала специфіку кредитного ринку України.

Можливості кредитної діяльності банківських установ великою мірою визначаються їх кредитним потенціалом. Крім того, банківська система країни досі не акумулювала необхідний рівень кредитних ресурсів, обсяг і якість яких дозволяв забезпечити їх кредитну активність [53, с. 114].

У посткризовий період відновлення вітчизняної економіки із врахуванням

сучасного стану банківської системи та впливу на неї світової економічної кризи особливої уваги потребує проблема забезпечення економічної безпеки банку як головного фінансового посередника, від ефективності та безпечності діяльності якого залежить рівень задоволення інтересів акціонерів, керівництва, клієнтів, рівень суспільного відтворення та економічний розвиток в цілому.

В умовах жорсткої конкуренції на ринку банківських послуг, коли дієвим способом залучення клієнтів є спрощення умов кредитування, в умовах після кризового відновлення економіки, коли платоспроможність населення є невисокою, що ускладнює можливість існуючих клієнтів банку відповідати за своїми зобов'язаннями, особливого значення набуває вибір та застосування адекватного методу управління кредитним ризиком в контексті створення певної системи заходів безпеки кредитних операцій банків [75, с. 167].

Останнім часом банківські установи гостріше відчувають проблему банківського кредитування. Вона актуальніша для вітчизняної банківської системи, рівень простроченої позичкової заборгованості в якій протягом останніх років мав тенденцію до зростання.

Велика кількість банків зазнає втрат від недосконалої оцінки ризику і вимушені завищувати відсоткові ставки за кредитами, від чого, в свою чергу, потерпають позичальники. Розвиток економіки гальмується відсутністю чітко визначених, пріоритетних програм розвитку підприємництва, у тому числі програм розвитку за допомогою кредиту, який є обов'язковою умовою розширеного відтворення, важливою складовою діяльності державних, акціонерних та приватних підприємств, надійним інструментом, який опосередковує процес виробництва і реалізації продукції. Кредит сприяє науково-технічному прогресу, є джерелом капітальних вкладень, виступає інструментом стимулювання процесу виробництва [32, с. 74].

Основною проблемою, яка постає перед банком при кредитуванні юридичних осіб є ризик.

Він є невід'ємною складовою економічної діяльності. Недостатнє усвідомлення його нерідко призводить до сумних наслідків. Банківську справу неможливо уявити

без ризику, тобто для функціонування комерційних банків ризик є притаманною складовою. Мінімізація кредитного ризику є основним завданням і проблемою для банку при здійсненні кредитування.

Процес управління ризиками повинен мати ознаки комплексної фінансової операції, яку проводить банк з метою оптимізації сукупного ризику кредитної діяльності. Така операція передбачає ґрунтовну роботу ризик-менеджерів банку як у період підготовки до укладення договору, так і в період реалізації. Виділяють кілька таких основних підходів до управління ризиками при кредитуванні юридичних осіб (табл.3.1.)

Таблиця 3.1.

Підходи до управління ризиками при кредитуванні юридичних осіб [44, с. 15].

Сфера застосування	Методи управління
Організація процедури кредитування	<ul style="list-style-type: none"> - контроль за якістю кредитів, що надаються; -удосконалення системи кредитного моніторингу; - якісна оцінка забезпечення та страхування; -дотримання коефіцієнта співвідношення заборгованості до вартості предмета кредиту; - дотримання резервних вимог НБУ; -диверсифікація кредитного портфеля в розрізі кредитування.
Організація процесу кредитування	<ul style="list-style-type: none"> - застосування індексованих інструментів кредитування; - дотримання нормативів ліквідності банку.
Організація попереднього кредитного моніторингу	<ul style="list-style-type: none"> -дотримання коефіцієнтів співвідношення заборгованості до вартості предмета кредиту; -страхування життя і працездатності позичальника; -посилення вимог до оцінки кредитоспроможності позичальника

Продовження таблиці 3.1.

Організація стратегічного маркетингу банку	-удосконалення системи управління; - підвищення рівня кваліфікації персоналу; -залучення спеціалістів незалежних компаній.
Участь на валютному ринку	-застосування похідних фінансових документів (валютні форварди, ф'ючерси, опціони, свопи).
Участь у фондовому ринку	-дотримання довгострокових ресурсів за допомогою рефінансування банківських кредитів, тобто перерозподіл ризику на інвесторів цінних паперів на вторинному ринку заставних.
Організація діяльності кредитора	-юридичне обґрунтування параметрів діяльності банківської установи; -удосконалення підходів банку до зменшення собівартості банківських операцій.

Банки для того, щоб зазнавати мінімальних ризиків при кредитуванні юридичних осіб повинні дотримуватися даних підходів, а саме правильно організувати процес кредитування, здійснювати кредитний моніторинг, забезпечувати стратегічний маркетинг в банку.

Існує два способи захисту від ризиків під час кредитування: внутрішні та зовнішні(рис. 3.1).

До внутрішніх способів зниження кредитного ризику відносять:

- аналіз кредитоспроможності позичальника;
- формування банком резервів на покриттякредитних ризиків.

Зовнішні способи зниження ризику кредитування щодо позичальника свідчать про те, що банк прагне до перерозподілу ризику шляхом перекладання частини ризику на інші суб'єкти чи об'єкти правовідносин. До зовнішніх способів належать:

- забезпечення повернення позики;

- страхування;
- порука;
- гарантія;
- лімітування;
- резервування.

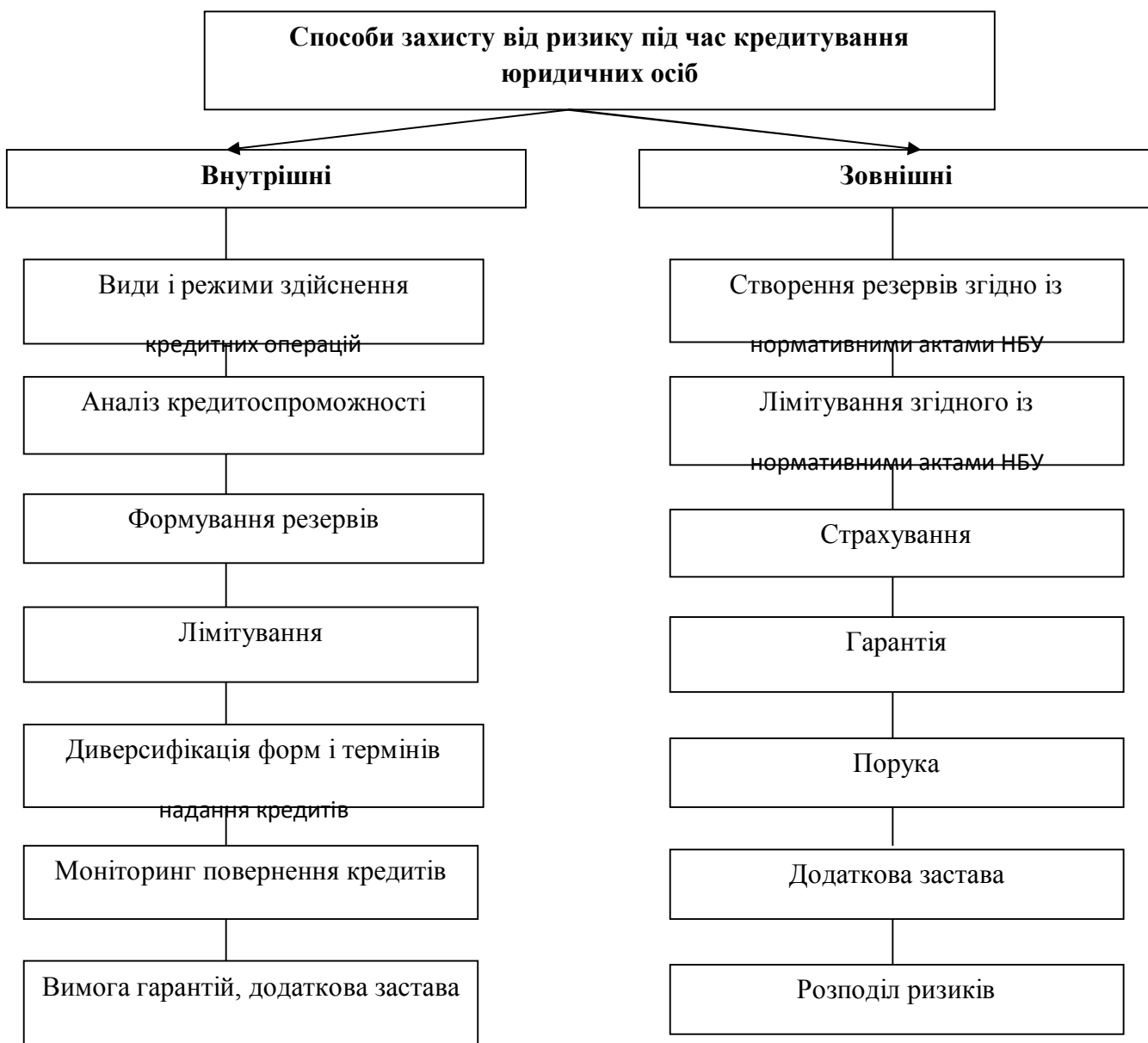

Рис.3.1.Способи захисту від ризику під час кредитування юридичних осіб [34, с. 151]

Досить поширеним видом забезпечення виконання зобов'язань у кредитних взаємовідносинах між юридичними особами є гарантія, порука, застава.

Також в сучасних умовах використовується страхування. Це досить складний спосіб мінімізації ризиків при кредитуванні юридичних осіб. Кредитне страхування - це страхування на випадок смерті особи, що оформила купівлю у кредит. При цьому об'єктом страхування виступають майнові права на кредитні ресурси. Учасниками при кредитному страхуванні виступає страховик і банк. Останній захищає власні інтереси з метою зменшення кредитного ризику при кредитуванні юридичних осіб. На страхування припадає не вся сума кредиту, але лише певна її частина, незначний відсоток, а частина відповідальності лежить на банку [51, с. 211].

Метод диверсифікації розглядається як розподіл кредитного портфеля серед усіх позичальників, які відрізняються один від одного характеристиками і умовами діяльності.

Метод диверсифікації слід застосовувати зважено та обережно, спираючись на статистичний аналіз і прогнозування, ураховуючи можливості самого банку і, насамперед, рівень підготовки кадрів.

Диверсифікація потребує професійного управління та глибокого знання ринку. Актуальність методу диверсифікації в тому, що банки зацікавлені у зниженні кредитного ризику та зменшенні обсягів проблемних кредитів шляхом такого розподілу і відбору позичальників, за допомогою якого будуть досягнуті вищезазначені цілі [34, с. 152].

Лімітування, як метод управління кредитним ризиком, полягає у встановленні максимально допустимих розмірів наданих позик, що дозволяє обмежити ризик.

Завдяки встановленню лімітів кредитування банкам вдається уникнути критичних втрат унаслідок необдуманого концентрування будь-якого виду ризику, а також диверсифікувати кредитний портфель і забезпечити стабільні прибутки.

Створення резервів для відшкодування втрат за кредитними операціями банків як метод управління кредитним ризиком полягає в акумуляції частини коштів на спеціальному рахунку для компенсації неповернених кредитів.

Одночасно резерви за кредитними операціями підвищують надійність і стабільність банківської системи в цілому.

Варто зазначити, що постійний розвиток та вдосконалення на Україні методів кредитування, які широко використовуються в світовій банківській практиці, а саме овердрафту та кредитної лінії поступово призведе до появи ринку банківських послуг контокоренту та револьверних позичок. Перспективи їхнього розвитку на Україні величезні. Гальмує цей розвиток низька платоспроможність та недовіра банків до позичальників. Відомо, що останнім часом банки розширили коло клієнтів, яким надають позички у вигляді овердрафту та кредитної лінії. Це свідчить про те, що все ж таки фінансовий стан окремих позичальників покращується [21, с. 154].

Незважаючи на те, що на сьогоднішній день існує низка проблем (страх «життя в борг»; високі відсоткові ставки; недостатня державна підтримка ринку кредитування; відсутність чіткої законодавчої регламентації кредитних відносин; недосконалість системи оцінки кредитоспроможності позичальників тощо), які стримують розвиток кредитних відносин в Україні, процес банківського кредитування поступово набирає обертів і виходить на рівень показників докризового періоду.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Успішна діяльність банку великою мірою залежить від обраної стратегії управління ризиками. Мета процесу управління банківськими ризиками полягає в їх обмеженні або мінімізації, оскільки повністю уникнути ризиків неможливо. Щоб досягти успіхів у цій сфері діяльності, банкам необхідно створювати та розвивати системи управління ризиками, детальніше вивчати причину виникнення ризиків та удосконалювати систему оцінки фінансового стану позичальників, треба налагоджувати систему збору та обробки інформації про позичальників.

Управління кредитними ризиками повинно охоплювати всі види діяльності фінансово-кредитної установи, які впливають на параметри її ризиків, становлять безперервний процес аналізу ситуації та відповідного середовища, в яких виникають ризики. З метою мінімізації кредитних ризиків банківські фахівці повинні проводити постійний моніторинг та удосконалювати процедуру оцінювання фінансового стану позичальник [55, с. 107].

Існуючий стан кредитування суб'єктів господарювання України потребує комплексного вирішення проблеми на макрорівні, де потрібно здійснити перегляд кредитної, відсоткової, бюджетної політики та розробити відповідні законодавчі зміни. На мікрорівні (внутрішньобанківському) необхідно розробляти заходи щодо спрощення та зростання доступності кредитних операцій [41, с. 58].

Використання перелічених вище методів мінімізації кредитних ризиків має як переваги, так і недоліки, тому за несприятливих умов найдоцільніше застосовувати комплексний підхід щодо управління кредитними ризиками через диверсифікацію методів та інструментів, які дають змогу мінімізувати збитки банків за будь-якого розвитку подій. Крім того, в Україні потрібно продовжувати роботу з мінімізації кредитного ризику як на рівні комерційних банків, так і на законодавчому рівні. Зокрема необхідні подальші дослідження щодо застосування комплексних систем кредитного ризик-менеджменту, які є життєво важливим елементом управління комерційними банкам. Також, рекомендовано здійснити

перехід до міжнародних стандартів вимог до банківської системи «Базель II», у якій велика увага приділена інструментам зниження кредитних ризиків [96, с. 34]

Необхідно, при вирішенні питань, пов'язаних із підвищенням ефективності кредитних операцій, вдосконалити організаційну структуру підрозділів банку. А саме, впровадити організаційну структуру кредитного процесу, засновану на розмежуванні функцій аналізу, супроводженні кредитних проектів та їх обліку між окремими структурними підрозділами, що є дієвим засобом підвищення ефективності кредитних операцій. Для цього потрібно розмежувати функції кредитного підрозділу і впровадити такі поняття, як "фронт-офіс", "бек-офіс" та "мідл-офіс", які поки що не мають широкого застосування у вітчизняній банківській практиці [48, с. 70].

Висновки

На основі дослідження кредитування юридичних осіб банківськими установами України можна зробити певні висновки.

Основною причиною виникнення кредиту була необхідність товаровиробника продати свій товар, а покупця - купити його. Сутність кредиту проявляється в економічних відносинах, які виникають у зв'язку з рухом вартості на засадах поверненості та платності.

Дослідження теорії кредиту сприяє застосуванню економічно обґрунтованих підходів щодо процесу кредитування юридичних осіб, дає можливість будувати взаємовідносини комерційних банків як потенційних кредиторів з позичальниками з дотриманням принципів кредитування.

Найбільшою перевагою банківського кредиту є його універсальність, оскільки позичковий капітал, що перерозподіляється через банки, знаходить своє застосування майже в усіх галузях економіки. Така важлива особливість банківського кредиту стала причиною його швидкого розвитку.

Для юридичних осіб кредитування – це спосіб досягнення цілей організації за допомогою фінансового підживлення.

Принципи кредитування - це правила поведінки банку і позичальника в процесі реалізації кредитних операцій. На основі дотримання принципів кредитування виник особливий кредитний механізм, який включає кредитне планування і управління кредитом, умови і методи кредитування, способи їх кількісного регулювання.

Кожний етап процесу кредитування визначає ступінь його надійності і дохідності для банківської установи.

Неухильне і послідовне дотримання етапів кредитування дасть змогу більш ретельно контролювати кредитний процес та, як наслідок, забезпечити якість кредитного портфеля банку, а, отже, ефективність діяльності банківської установи в цілому.

Сьогодні комерційні банки використовують метод індивідуального підходу до клієнта при видачі кожної окремої позики, а метод відкриття кредитної лінії

практикують у відносинах із позичальниками, які мають надійну репутацію

Отже, банківська установа при кредитуванні позичальників використовує різноманітні методи кредитування. Вибір банком і позичальником потрібного методу кредитування залежить від багатьох чинників, а саме:

- характеру кредитної операції;
- виду кредиту;
- сфери діяльності позичальника;
- обсягу кредитних коштів;
- ризиків діяльності у галузі позичальника.

Від правильно обраного методу кредитування залежить прибутковість кредитної операції та ефективність використання позичальником у повному обсязі кредитних коштів.

Кредит є обов'язковою умовою розширеного відтворення, важливою складовою діяльності державних, акціонерних і приватних підприємств, надійним інструментом, який опосередковує процес виробництва і реалізації продукції. Кредит сприяє науково-технічному прогресу, виступає джерелом капітальних вкладень, інструментом стимулювання виробництва.

На сучасному етапі економічного розвитку одним з важливих методів виходу України з кризового стану займає удосконалення та подальший розвиток банківського кредитування юридичних осіб, коли мова йде про проблеми впровадження кредитування в нашій державі, насамперед вказують на відсутність досконалої правової бази. Це справді складна проблема. Її особливість полягає у тому, що деякі засадні моменти створення необхідного

правового поля для кредитування лежать у політичній площині. Недостатня кількість законів у цій сфері пояснюється, з одного боку, складною і повільною процедурою їх прийняття, а з іншого, - тим, що банківські відносини надто динамічні. Це вимагає постійно вносити зміни, спрямовані на вдосконалення зазначеної діяльності, що забезпечується оперативним прийняттям підзаконних нормативних актів.

Отже, для стабільної та безперервної діяльності банківського кредитування необхідно удосконалити організаційний та фінансово-економічний механізм банківської системи України, збільшити обсяги банківських кредитів та вдосконалити бізнес-планування фінансової та операційної діяльності.

Навіть короткий аналіз сучасного стану механізму банківського кредитування в Україні показує, що за минулі 20 років у ньому накопичено надто багато невирішених проблем, що пов'язані з його недостатньою адекватністю загальноісторичній сутності ринкових відносин та конкретно-історичній сутності етапу соціально орієнтованої ринкової економіки.

Інші проблеми відображають складність і суперечливість інтеграції нашої економіки в європейську та загальносвітову економічні системи.

Основними завданнями, які потрібно терміново вирішувати в процесі модернізації механізму банківського кредитування, є такі:

- науково обґрунтувати та забезпечити політично, законодавчо-нормативно й організаційно-економічно оптимізацію економічних меж розвитку кредиту як на макро-, так і на мікрорівнях;

- законодавчо та нормативно забезпечити комплексну реалізацію принципу контролю всіх банків за цільовим використанням наданих кредитів у національній і особливо в іноземній валюті на всіх етапах кредитного процесу;

- реорганізувати функціональну спрямованість розвитку кредитних відносин, забезпечивши пріоритетну роль мотиваційної функції кредиту щодо всіх інших його функцій: емісійної, капіталотворчої, перерозподільної;

- відносно такої функції кредиту, як збільшення поточної платоспроможності юридичних осіб і стимулювання зростання їх попиту на товари й послуги, то її реалізацію потрібно переорієнтувати на обслуговування розширення внутрішнього ринку збуту, насамперед, для вітчизняних, а не зарубіжних виробників, ефективного забезпечення наших суб'єктів реальної економіки доступними кредитними ресурсами з метою їх інноваційного оновлення підвищення конкурентоспроможності вироблених ними товарів на внутрішньому та зовнішньому ринках;

- реструктуризувати кредитний портфель усієї банківської системи й кожного банку зокрема відповідно до потреб подолання фінансово-економічної кризи;

- сформувати ефективний і стабільно діючий механізм генерації банківською системою довіри до себе з боку клієнтів, вкладників, партнерів, широких верств населення й держави, оскільки саме взаємна довіра між усіма суб'єктами ринкової економіки, довіра до грошей та всіх інших фінансових інструментів, базовим будівельним матеріалом ефективного функціонування та прогресивного розвитку сучасних ринкових відносин як у середині кожної країни, так і на міжнародному рівні.

Важливе економічне та юридичне значення має моніторинг кредитних операцій в сучасній банківській практиці України, що пов'язаний зі зловживаннями, що часто мають місце при видачі кредитів.

Кредитні відносини стали в умовах кризової економіки одним з найбільш уразливих місць для кримінальних посягань. Найпоширенішим способом отримання незаконних кредитів є створення фіктивних комерційних фірм без наміру займатися господарською діяльністю. Такі організації самоліквідуються після одержання банківського кредиту. Мають місце також випадки отримання кредитів незаконним шляхом за допомогою злочинного зговору недобросовісних позичальників з представниками банку. Зрозуміло, що ці кредити з самого початку зорієнтовані на неповернення.

Банки повинні обов'язково вживати заходів щодо запобігання безнадійним боргам. Методи, використовувані в цьому випадку, можуть бути найрізноманітнішими. Але завжди необхідно здійснювати ретельний контроль і вивчення кожної кредитної операції і кожного кредитного рахунка на предмет можливих збитків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Азаренкова Г.М. Рейтингове оцінювання як метод визначення кредитоспроможності позичальників банку / Г.М. Азаренкова, О.О. Беленкова // Вісник університету банківської справи Національного банку України : зб. наук. праць. - 2011. - № 1(10). - 219 с.
2. Алексійчук В.М. Гроші та кредит в системі відтворення АПК [Текст] / В.М. Алексійчук. - К.: ІАУ, 1999. - 383 с.
3. Алексеев І.В., Колісник М.К., Гроші та кредит.: Навч. посіб. /К.: Знання, 2009.-253с.
4. Аналітичний огляд Аналіз операційного середовища та загального стану банківської системи [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.credit-rating.ua/ua/analytics/analytical-articles/12922/>. - 08.01.2012 р.
5. Артус М.М. Гроші та кредит: Навч. посібник.-2-ге вид., перероб. і доп.- К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005.-162с.
6. Бабічева Ю.О. Гроші в економіці сучасного капіталізму / Бабічева Ю.О., Трохова О.В. - М: Спілка, 1983.-325с.
7. Балянт Г.Р., Іващук О.О. Банківські ризики і регулювання банківської діяльності: Навч. посіб. - Тернопіль: ТНЕУ, 2010.- 132 с.
8. Банківська система України / [В. В. Коваленко, О. Г. Коренева, К. Ф. Черкашина, О. В. Крухмаль] - Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. - 187 с.
9. Банківський менеджмент : [навч. посібн.] / [за ред. О. А. Кириченка]. - К. : Вид-во «Знання- Прес», 2008. - 438 с.
10. Банківські операції: Підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза. - 2-ге вид., випр. і доп. - К.: КНЕУ, 2002. - 476 с.
11. Барановський О.І. Фінансові кризи: передумови, наслідки і шляхи запобігання: Монографія. - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. - 753 с.
12. Бисага Ю.М., Сідак М.В., Гайніш Е.Й, Сідак С.В. Банківське право України: Навч. посібник.-Ужгород: Ліра. 2007.-422с.

13. Білай О.С. Проблемна заборгованість: основні ознаки та засоби підвищення ефективності повернення кредитів / О.С. Білай, А.П. Дучинський // Економіка ринкових відносин, 2011. - №8. -С. 204-208.

14. Богачевський М.Б. Основи кредитної справи / М.Б. Богачевського - М.: КОМ, 1946.- 367с.

15. Бугелець Ю. Основні шляхи вдосконалення сучасних методів оцінки кредитоспроможності позичальника // Банківська справа. - 2007. - №4. - с.54.

16. Бюджет та економіка. Основні тенденції 2010 року / [Щерби- на І. Ф., Рудик А. Ю., Зубенко В. В., Самчинська І. В.] ; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи», USAID. - К. : ДГВПІ «Зовнішторгвидав України», 2010. - 12 с.

17. Бюлетень Національного банку України / Щомісячне аналітично-статистичне видання Національного банку України.-2012.-№11.-236с.

18. Васюренко О.В. Банківські операції: Навч. посібник. - 6-е вид., перероб. і доп. - К.: Знання, 2008. -318 с.

19. Владичин, У.В. Банківське кредитування [Текст]: Навч. посіб. - К.: Атіка, 2008. - 648с.

20. Воронова Л.К. Правовое регулирование кредитно-расчетных отношений в народном хозяйстве / Л.К. Воронова.- К.: Выща шк. Головное изд-во, 1998. - 216 с.

21. Вулфел Ч. Дж. Энциклопедия банковского дела и финансов / Ч. Дж. Вулфел. - Самара: Изд. дом «Федоров», 2009. - 1584 с.

22. Гридзук Д. М. Забезпечення кредитних зобов'язань у діяльності банків. -К.: "Истина", 2001.-256с.

23. Гриньова В.М., Коюда В.О. Фінанси підприємств: Навч. посіб. -3-тє вид., стер.-К.:Знання- Прес, 2006.- 423с.

24. Гроші та кредит / За ред. Б.С.Івасіва. Тернопіль: Карт-бланки, - 2000. - с.268.

25. Гроші та кредит: Підручник / М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна та ін.; За заг. ред. М. І. Савлука. - К.: КНЕУ, 2001. - 602 с.

26. Гроші, банки та кредит: у схемах і коментаріях: Навч. посіб. / За ред. Б. Л. Луціва.— Тернопіль: Карт-бланш, 2000.— 225 с.

27. Гуцал І.С. Банківське кредитування суб'єктів ринку в трансформаційній економіці України (питання теорії, методики, практики). - Л.: ВАТ БІБЛОС, 2001. - 244 с.

28. Гуцал І.С. Дієвість кредитного механізму в економіці України: автореф. дис. на здобуття ступеня д-ра. екон. наук: спец. 08.04.01 / І.С. Гуцал; КНЕУ. - К., 2004. - 31 с.

29. Денисенко М. П. та ін. Кредитування та ризику: навчальний посібник: Електронний ресурс / М. П. Денисенко - К.: Видавничий дім Професіонал, 2008: <http://ukrbanking.com/articles/20>.

30. Дзюблюк О. Грошово-кредитна політика в період кризових явищ на світових фінансових ринках // Вісник Національного банку України. - 2009. - № 5. - С. 20-30.

31. Домрачев В. М. Кредитування та ризику : навчальний посібник / М. П. Денисенко, В. М. Домрачев, В. Г. Кабанов, А. В. Ігнатенко, К. А. Чигирик. - К. : “Видавничий дім “Професіонал”, 2008. - 480 с.

32. Економіка України після кризи: орієнтири стратегічних реформ / Жаліло Я. А., Покришка Д. С., Белінська Я. В. та ін. ; [за ред. Я. А. Жаліла]. - К. : НІСД, 2010. - 104 с.

33. Економічна енциклопедія: У трьох томах. т.2 [Текст] / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. - К.: Видавничий центр «Академія», 2001. - 848 с.

34. Єлейко І.В. Особливості мінімізації кредитного ризику банківської установи / І.В. Єлейко, О.В. Сідак // Науковий вісник НЛТУ України. - 2011. - № 21. - С. 150-158.

35. Задерей Н. Гроші на швидкість: Електронний ресурс / Н. Задерей // Галицькі контракти. - 2006. - №1. - : <http://www.kontrakty.com.ua/show/ukr/article/33/0120066710.html>.

36. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 07.12.2000 р. №2121 ІІІ.

37. Закон України "Про власність" від 07.02.1991 р. № 697-12-XII.
38. І.В. Єлейко, О.В. Сідак // Науковий вісник НЛТУ України. - 2011. - № 21. - С. 150-158.
39. Ібраїмова А. Управління кредитним ризиком комерційного бан-ка в сучасних умовах [Електронний ресурс] / А. Ібраїмова / / Культура народів Причорномор'я. - 2007. - № 97. - С. 43-46.
40. Іконніков В.С. Фінанси СРСР / В.С. Іконніков - М.: Фінанси і статистика, 1984. - 375с.
41. Ісмаїлов В. Б. Теоретичні основи формування кредитного портфеля / В. Б. Ісмаїлов // Економіка і управління. -2005. - № 2. - С. 55-59.
42. Караченцева Т. Теорія кредиту і його функціональна роль в економіці // Банківський вісник. -2006. №31. -С.41-46.
43. Карчева Г. Особливості функціонування банківської системи України в умовах фінансово-економічної кризи [Текст] / Ганна Карчева // Вісник НБУ. - №11. -2009. С.10.
44. Кириченко О. Управління ризиками у сфері банківського споживчого кредитування / О. Кириченко // Банківська справа. -2008. - № 6(84).- С.15-27.
45. Ключко Л. Банківська система України у контексті викликів фінансової кризи: Електронний ресурс / Л. Ключко: http://www.confcontact.com/2008dec/1_klusko.htm.
46. Ковальчук В.М. Макроекономіка: теоретичний аспект. - Підручник. Тернопіль: Астон. - 1996. - 260 с.
47. Корольова О. Методичний інструментарій оцінки кредитоспроможності підприємства / О. Корольова // Економічний аналіз. - 2009. - Вип. 4. - С. 238-240.
48. Кредитний ризик комерційного банку: Навч. Посібник / За ред. В.В.Вітлінського - К.: Т-во "Знання", КОО, 2000. -251 с.
49. Криховецька З.М. Кредитний механізм і його вплив на інвестиційні процеси в Україні: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 / З.М. Криховецька; Терн. акад. нар. госп. - Т., 2004. - 21 с.

50.Лагутін В.Д . Кредитування: теорія і практика: Навч. посіб. -К. : Т-во «Знання», КОО, 2000.-215с.

51.Машина Н.І. Міжнародне страхування: навчальний посібник / Н.І. Машина. - К.: Видавництво «Центр навчальної літератури», 2006. - 484 с.

52.Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України: Постанова Правління Національного банку України від 02.08.2004 р. № 361 // www.bank.gov.ua.

53.Мишкін Ф. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Ф. Мишкін. - К., 2008. - 763 с.

54.Міщенко В. І. Реструктуризація кредитів в умовах кризи: світовий досвід і можливості застосування в Україні / В. І. Міщенко, В. В. Крилова, М. О. Ніконова // Вісник НБУ. - 2009. - № 5. - С. 12-17.

55.Нідзельська І. А. Кредитні ризики та їх наслідки для банківської системи України в умовах поглиблення фінансової кризи / І. А. Нідзельська // Банківська справа. - 2009. - № 8. - С. 102-108.

56.Нідзельська І.А. Кредитні ризики та їх наслідки для банківської системи України в умовах поглиблення фінансової кризи / І.А. Нідзельська // Фінанси України. - 2009. -№ 8. - С.102-108.

57.Олейник О.М. Основы банковского права: курс лекций / О.М. Олейник. - М.: Юристъ, 1997. - 424 с. - С. 318-320.

58.Операції комерційних банків: Курс лекцій. // Під ред. Р.Коцовська, В. Ричаківська та ін. - Львів: Центр Європи, 2005. - 280с.

59.Орлюк.О.П. Банківське право:Навч. посібник.-К.:Юрінком Інтер, 2004.-376с.

60.Основи банківської справи / Під ред. Л.М. Мороза. К.: Лібрп. 1994. - с.62

61.Основні показники діяльності банків України на 01.01.2007 року // Вісник НБУ. - 2007. № 2.- С.23.

62.Основні показники діяльності банків України на 01.01.2008 року // Вісник НБУ. - 2008. № 2. - С.25.

63.Основні показники діяльності банків України на 01.01.2009 року // Вісник НБУ. - 2009. № 2. - С.19.

64.Основні показники діяльності банків України на 01.01.2010 року // Вісник НБУ. - 2010. № 2. - С.26.

65.Основні показники діяльності банків України на 01.01.2011 року // Вісник НБУ. - 2011. № 2. - С.25.

66.Панчишин С. Макроекономіка: Навч. посібник. - К.: Либідь, 2001. - 616 с.

67.Пересада А. А., Майорова Т. В. Інвестиційне кредитування: Навч. посібник. - К.: КНЕУ, 2002. - 271 с.

68.Подік С.М. кредитна політика комерційного банку: Теорія і практика:Навч. посібник.-К.:ФАДА ЛТД, 2007.-254с.

69.Положення «Про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України» затверджено постановою Правління НБУ № 566 від 30.12.1998 р.

70.Положення Національного банку України "Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків ". Затверджене постановою Правління НБУ від 6 липня 2000р. № 279// Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. - 2000. -№9.- С. 54 - 73.

71.Положення НБУ «Про кредитування» від 28.09.1995 р. №246 зі змінами і доповненнями станом на 12.12.1999 р.

72.Правові основи підприємницької діяльності : Навч. посіб. /Л.А.Жук, І.Л.Жук, О.М. Неживець: Наук. Керівник Л.А. Жук.-К.:Вид-во Європ. ун-ту, 2003.-292с.

73.Прокопенко І. Ф., Ганін В. І., Соляр В. В., Маслов С. І. Основи банківської справи: Навч. посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2005. - 410 с.

74.Ревенчук С. К. Гроші та кредит : Підручник / С. К. Реверчук [та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. С. К. Реверчука. - К. : Знання. 2011. - 382 с.

75.Різник Н. С. Оцінка та шляхи забезпечення економічної безпеки банку / Н.С.

76.Різник І.А. Воробйова // Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. - №5(20). - 2008. - 368 с.

77.Річні звіти НБУ. [Електронний ресурс]. - Доступний з http://www.bank.gov.ua/Publication/an_rep.htm.

78.Рішення комісії з питань нагляду та регулювання діяльності банків Національного банку України від 25 грудня 2006 року N 364 «Про розподіл банків на групи»

79.Робота з проблемними кредитами і заходи впливу на них [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.osvita-plaza.in.ua/publ/finansi/groshi_ta_kredit/roboata_z_problemnimi_kreditami_i_zakhodi_vplivu_na_nikh/37-1-0-394. – 08.01.2012 р.

80.Руденко Є.В. До вирішення питання проблемної дебіторської заборгованості: Електронний ресурс / Є. В. Руденко: http://www.rusnauka.com/ESPR_2006/Economics/1_rudenko.doc.htm.

81.Савченко Г. Кредитування у формі овердрафт // Банківська справа -2000.- №5-с.56.

82.Сомик А. В. Механізм пільгового кредитування підприємств агропромислового комплексу / А. В. Сомик // Науковий вісник Нац. Аграрного університету -2002. - № 53-188.

83.Сомик А. Особливості дії трансформаційного механізму грошово-кредитної політики в період кризи: кредитний та процентний канал [Текст]/Анжеліка Сомик // Вісник НБУ.-№10, С.24

84.Стойко О.Я. Банківські операції. -К.: Лібра, 2000. - 252 с.

85.Сусіденко В.Т. Практичні аспекти забезпечення принципів банківського кредитування // Економіка України.-1998.-№7.-С.24-29

86.Тептя О.В. Організація системи управління кредитним портфелем у комерційному банку / О.В. Тептя // Вісник Хмельницького національного університету. Серія “Економічні науки”. - 2010. - № 5. - Т. 2. - С. 141 - 144.

87.Тимошенко // Економічний простір. - 2010. - № 37. - С. 134-145.

88.Тимошенко М. В. Аналіз тенденцій розвитку банківського кредитування / М. В.Тимошенко // Економічний простір. - 2010. - № 37. - С. 134-145.

89.Трахтенберг І.А. Грошовий обіг і кредит при капіталізмі / І.А. Трахтенберг- М.: Контур, 1962.- 324с.

90.Трокоз, Л. Проблемна заборгованість як невід’ємна складова кредитного портфелю комерційного банку [Електронний ресурс] / Л. Трокоз. - Режим доступу: <http://intkonf.org/trokoz-lo-problemna-zaborgovanist-yaknevidemna-skladova-kreditnogo-portfelyu-komertsynogo-banku/>. - 08.01.2012 р.

91.Фінанси ССРСР / під ред. проф. І. Сичева і проф. Б. Болдирева. - М. : Фінанси і статистика, 1984. -С. 61.

92.Фінансове право : навч. посіб. / М. О. Мацелик, Т. О. Мацелик, В. А. Пригоцький ; за ред. В.К. Шкарупи. - К. : Знання, 2011. - Книга. - 815 с.

93.Фінансовий словник-довідник / М. Я. Дем’яненко, Ю. Я. Лузан, П. Т. Саблук, В. М. Скупий та ін. / за ред. М. Я. Дем'яненка. - К. : ІАЕ УААН, 2003. - 555 с.

94.Череп А. В. Управління кредитними ризиками як фактор підвищення ефективності банківської діяльності / А. В. Череп, А. М. Нищенко // Економічний простір: Збірник наукових праць. - 2009. - № 23/2. - С. 44-49.

95.Шенгер Ю.Є. Нариси радянського кредиту / Ю.Є. Шенгер - М.: Госфініздат, 1961. -322с.

96.Шпаргало Г.Є. Українська банківська система 2009-2011 років, наслідки кризи та перспективи розвитку [Текст] // Науковий вісник НЛТУ України. -2011. - Вип. 21.

97.Юридична енциклопедія в 6 т. / «редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.». – К.: «Укр. енцикл.», 2003. - Т. 5. - 736 с.

98.Ямпільський М.М. Про трактування кредиту / М.М. Ямпільський / / Гроші та кредит .-1999 .- № 4. - С. 31.